

TRANSILVANIA

(Buletin de tehnică a culturii.)

Figuri și fapte pilduitoare, din trecut.

Gheorghe Bogdan-Duică

de **Vasile Netea.**

Se împlinesc în toamna aceasta, în Septemvrie, cinci ani dela moartea fulgerătoare a lui Gheorghe Bogdan-Duică.

Anticipând deci comemorarea ce Ardealul o va face la timpul cuvenit marelui său istoriograf, ne îngăduim să evocăm prin câteva linii personalitatea și opera lui Gheorghe Bogdan Duică, figura aceluia ce vreme de patru decenii a stat necontentit și cu câtă vrednicie în slujba culturii românești.

Gheorghe Bogdan-Duică a fost, incontestabil, cel mai mare istoric al literaturii române, cel mai desăvârșit și mai scrupulos biograf, mintea cea mai larg cuprinzătoare a trecutului nostru cultural. Intr'o societate ca a noastră și într'o știință ca istoriografia, în care prea puțini au venit să officieze conduși de principiile magnifice ale adevărului și ale muncii creatoare și în care superficialitatea este încă departe de a fi înlăturată, el a adus un spirit viu, cutezător, având un cult fanatic pentru adevăr, o uriașă putere de muncă, o fierbinte credință românească, o mare conștiință de cărturar. Un erudit în cel mai înalt înțeles al cuvântului. Vreme de patru decenii a muncit cu o îndărătnicie incomparabilă pe ogorul istoriei noastre literare, mereu însuflețit, niciodată istovit, devotat istoriografiei cum n'a mai fost altul și în acelaș timp, rotindu-și larg privirile peste întreaga viață românească, peste toate problemele noastre naționale, gata oricând să aducă bogata

sa contribuție la rezolvarea lor. „Munca lui o va întâlni oricând azi, cine va cerceta domeniile în care, oprindu-se, fie și numai o clipă, el s'a dovedit stăpân.”¹⁾ Istoriograf, critic literar, ziarist, om de școală, dascăl al dascălilor, animator și organizator cultural, academician, bărbat politic, cu mai puțin noroc acesta, Gheorghe Bogdan-Duică a reprezentat în cultura românească un spirit îndrăzneț, creator, o hărnicie exemplară, o mentalitate de benedictin. Nici o zi pierdută, nici o zi de lene, nici o zi fără gând și fără faptă. A căzut ca un plugar trăsmit de fulgerul destinului, la capătul brazdei, într'un ogor larg. „În lumea noastră, unde mulți mor de urit, iată un om răpus de sarcina chemării” (H. Teculescu). Până în ceasul morții a muncit neconținut, neobosit, scormonind adânc înneguratul nostru trecut, adunând date, stabilind adevăruri, lămurind epoci, înălțând statui de adevăr și de lumină marilor animatori ai vieții românești, precizând în mod indiscutabil contribuția atâtor scriitori și cărturari la desfășurarea atâtor acțiuni culturale și naționale. Monografiile sale asupra lui Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuțiu, Ion Barac, Eftimie Murgu, vor rămâne pentru totdeauna modele de înaltă erudiție, de neîntrecută conștiinciozitate, de sguđuuitoare credință românească. Cunoștea trecutul cu o precizie uimitoare. Il cunoștea temeinic, larg, departe, comparat. Studiile lui de istorie literară și ne mărginim aici a cita pe acele asupra lui Ioan Eliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Mihail Eminescu, cuprind o extraordinară bogăție de informații, de precizări, de puneri la punct, de înfățișeri noi, unice, nescăpându-i nici un amănunt, îmbrățișând epoci întregi și învărtindu-le pe toate fețele, depănând întâmplările și oamenii unul după altul, din toate punctele de vedere, pentru a reține chiar și cele mai neînsemnate informații, așchiile, fie cât de mici, ale tuturor acțiunilor și oamenilor studiați. „În strângerea știrilor mari și mici — scrie dl N. Iorga — mai ales mici, căci migala îl îmbăta de lenevie cu nesfârșitele surprinderi ce prepară, el avea aerul unui răsturnător de stânci, care le rupe și le sfarmă pentru nisipul de care caută a se folosi, fie și ca să-l arunce în vânt. Nici o piedică nu-l oprea în avântul cercetărilor sale. Și ce ieșea din această trudă era neașteptat de nou, stabilindu-se legături a căror delicateță ar fi scăpat privirii oricât de atente, a altuia” sau, cum se exprimă unul din foștii săi elevi:

¹⁾ N. Iorga: Oameni cari au fost, vol. II, pag. 315.

„O masă enormă de informații și fapte sunt armonizate, stăpânite cu suveranitate absolută, stoarse de întreaga lor semnificație, cum dirijorul stoarce palpitația armonică a unei simfonii din toate elementele orchestrei“.¹⁾ Scrisul lui Bogdan-Duică nu avea sclipiri, dar avea o logică de oțel, un laconism impresionant, un talent orar de a caracteriza oamenii și situațiile. Nu scria frumos, „nu

Gheorghe Bogdan-Duică.

făcea stil" (Șerban Cioculescu) dar scria limpede, adânc, temeinic, documentat și, din când în când, când subiectul îi era deosebit de drag, cu o însuflețire și cu o căldură cuceritoare. Când era mânios, când voia să infiereze vre-un potrivnic, vreo faptă fără rost, scria aspru, dur, usturător, nu cruța și nu voia să cruțe pe nimeni. O luptă cu Bogdan-Duică era penibilă. Atăca violent, prea violent chiar, trecând peste orice sentiment, peste orice con-

¹⁾ Ion Breazu: In memoria lui Gh. Bogdan-Duică, pag. 30.

siderație. Incerca în luptă o voluptate stranie. Se avânta în ea cu toată hotărârea. Lovea cu sete. O trăsătură esențială a caracterului lui Bogdan-Duică era tinerețea. Alerga pretutindeni ca un tânăr, se avânta ca un tânăr. Nu vom uita niciodată filipica rostită la Brașov, în Septemvrie 1933, cu un an înaintea morții sale, cu prilejul adunării generale a „Astrei”. În fața unui comitet, format în mare parte de oameni bătrâni, el, Bogdan-Duică, un bătrân de 67 de ani, cerea o largă primenire, o radicală transformare a secțiilor literare ale „Astrei”. El ar fi vrut vieață acolo, frământare, creație, muncă. O cerea aceasta cu glas de foc, cu amărăciuni multe, cu plesne usturătoare. Niciodată un tânăr din cadrele „Astrei” n’ar fi putut cere acest reviriment mai ager și mai încrunțat ca Bogdan-Duică. Și tot la o adunare a „Astrei”, la Târgu-Mureș, în 8 Septemvrie 1934, cu puține zile înainte de a muri, făcea Bogdan-Duică această însuflețită confesiune națională: „*Entuziasmul este pârgă de rezistență a unui popor*”, înfierând pe cei căzuți în marasm. Cu o asemenea fire nu e de mirare că Bogdan-Duică avea în rândurile generației sale atâtea vrăjmășii, multe din ele neîmpăcate, silindu-l să-și risipească în lupte inutile un timp așa de prețios.

E însă datoria noastră, a celor tineri, cari, stând departe de om, departe de toate veremențele sale și cunoscându-i numai fapta, numai sufletul de aur turnat într’o operă de granit, să-l înălțăm pe pedestalul de lumină, de unde nu se va mai cobori niciodată.

E cea mai fericită temelie a monumentului de bronz, ce Ardealul va ridica, mâine sau poimâine, la Brașov, la Sibiu sau la Cluj, acelaia care a fost Gheorghe Bogdan-Duică.

Un omagiu al Moldovenilor pentru Gheorghe Bariț (1843)

de **Ion Breazu.**

S’au împlinit, în anul trecut, 100 de ani de când Gheorghe Bariț a început să publice la Brașov *Gazeta Transilvaniei și Foaia pentru Minte, Inimă și Literatură*. Două expoziții retrospective, organizate, una la București, de către Acaemnia Română, iar alta

la Cluj, de către Biblioteca Universității, au comemorat acest eveniment. Un volum omagial este pe cale de a apare la Brașov. Despre Aurel Mureșianu, al treilea redactor al *Gazetei*, dl I. Georgescu ne-a dat o interesantă lucrare. Poate nu se va lăsa prea mult așteptată nici monografia întâiului redactor, a neobositului risipitor de lumină și încredere în destinul neamului, Gheorghe Bariț. De mare folos va fi cercetătorului bogatei lui activități corespondența, depusă la Academia Română, din care regretatul Gh. Bogdan-Duică a publicat o parte în foiletonul *Tribunei Poporului* din 1903. Academia nu este însă singura instituție căreia Bariț și-a dăruit arhiva. Câteva din scrisorile primite de el se află în Biblioteca Centrală dela Sibiu a „Astrei”, asociație, căreia fostul ei secretar și președinte i-a purtat o statornică și vie dragoste. Din acest depozit dăm la iveală documentul de mai jos, deosebit de semnificativ pentru rolul panromânesc al foilor brașovene :

„Domniei Sale

*Domnului profesor G. Bariț, redactorul foilor române
din Transilvania*

Domnule,

Gazeta și foae(a) ce au văzut lumina vieții lor politice supt auspiciu prea măritei împărății austriace, care cu părintească bunăvoință și cu pronis (?) îndreptează către scop soarta tuturor națiilor și, în urmare, a Românilor, incredințați de Cel prea înalt scipturului ei patriarhal — aceste foi supt pana rădăcției Domniei tale, fondatorul lor, dintru început au știut a răspunde cu înțelepciune la propozitul preafix a încunoaște Românilor în adevărate coloruri, parte cursul (?) intereselor politice, atingătoare mai vârtos de dânsii, parte a le împărtași articole, prea cât privitoare la luminarea minții și 'nbunățățirea inimei, preatâta către înaintare(a) literaturii și a limbii românești, încât publicitati(a) și literatura română au aflat în foile Domniei tale un organ zelos și prea folositor.

Subscriși, mișcați de un sentiment recunoscători(u) către tot insul ce confăptuește spre înaintarea culturii și a moralității și, prin urmare, și către persoana Domniei tale, întemeetorul și ținitorul acestor foi, atât de interesate Românilor, află mulțumire a

înfașisa a lor stimă ce au cătră un bărbat ca Domnieta, și, cu prilejul acestii manifestații, noi, Moldovenii, trimitem și alăturatul inel, simbol prețuirii ce facem meritului Domniei tale.

Suntem confrății Domniei tale

Iași, Octobree 1843.

Moldova".

(ss) *Lupu Balș, Mihail Cantacuzin, I. Săulesco, profesor, Arhidiacon Meletie Istrati, Mateiu Buchuș, A. Coradin, Protosincelul Neofit Scriban, Teodor Râșcanu, Teodor Stamati, Petru M. Câmpeanu, doctor de filosofie, Dr. Vârnav, Dr. Diaconovici, Petru Brăesco, profesor, D. Pop, D. Gusti, profesor, S. Albineți, profesor, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Damaschin Bojincă, jurisconsult Statului, A. Costinescu, Nicolae Istrati, căminar.*

Inceputul revoluției din 1848/49 în jud. Alba de Dr. Vasile Bologa.

(Urmare).

Înainte de a se decide lupta dela Cricău în 29 Oct. 1848, cum s'a arătat mai sus, Ungurii călăreți mereu dădeau târcoale pe lângă Cricău, unde începuse a se orânduî tabăra Românilor de sub Munții Apuseni. Trimiteau fel și fel de iscoade și spioni, ca să afle câte ceva despre așezarea și mișcările Românilor din acea tabără și din jurul ei. Așa a venit o iscoadă și în Geoagiul de sus, comună vecină ca la 8—10 Km. dela Cricău, în împrejurările următoare.

Intr'una din acele zile, cătră finea lui Oct. 1848, câțiva Români din Geoagiul de sus, petreceau la un vecin al lor, *Văsilia Boancăi*, la cea dintâi casă în capătul din jos al satului, în dreptul curții domnești a *Contelui Andrassy*. Povestiau și glumiau, cum e obiceiul la Români și mai sorbiau câteodată *tulburel* dintr'o oală ce aveau la 'ndemână, că în toamna anului 1848, spuneau oamenii, că a fost un vin foarte bun.

Deodată aud, că o ceată de călăreți s'a oprit în cale, la 10—15 pași de ei. În grabă toți au ieșit în cale, afară de unul, ca să vadă ce-o fi și asta și au stat de vorbă cu călăreții. Din vorbă 'n vorbă, călăreții întreabă dacă e liniște prin sat, dacă nu sunt străini pe aici, ș. a. Intr'aceea sosește în cale și vecinul care rămase în casă, *Teodor Beldean*, cu un hârboiu plin de vin și cum acesta era cam vesel întrerupse cu vorba sa pe cei din cale, zicând cam apăsat: „*Ho, ho, jupâne, că țara-i cu Domn!*”

Atâta i-a trebuit, că un călăreț numai decât i-a pus pistolu'n piept și cu un foc l-a doborât la pământ. Ceilalți vecini, fără nici o armă 'n mână, s'au risipit la ale lor, iar călăreții s'au întors, fără a 'ndrăzni să meargă mai departe prin sat.

Aceasta a fost cea dintâi vărsare de sânge în acest ținut. *Teodor Beldean*, omul cel bun de inimă, care le-a ieșit în cale cu un vas plin de vin, a adus cea dintâi jertfă pe această vale a Geoagiului. Neuitată să-i fie pomenirea!

După două săptămâni însă, Ungurii au tăbărit din nou asupra comunei Geoagiul de sus, într'un număr cu mult mai mare. Au dat foc satului în mai multe locuri, au luat vite și au făcut mare pagubă sătenilor, cari s'au refugiat în toate părțile și mai ales în păduri spre munte.

În aceste zile de groază și de spaimă, preotul locului *Nicolae Repede*, a scăpat odată ca prin minune din primejdia vieții. El avea grad de căpitan, la început, apoi maior în tabăra română. Ca atare trebuia să cerceteze adeseori unitățile vecine de sub conducerea sa, pentru legătura și instrucția cuvenită. Cu un asemenea prilej a simțit, că e urmărit de Unguri. Pe dealul de cătră Cetea 12 călăreți unguri adulmecau pașii lui. Preotul avea un cal alb și un argat lângă sine, tot călări, unul din credincioșii săi din Geoagiul de sus: *Ștefan Tecșa zis Candurea* și văzând că Ungurii se prea apropie, la o așezătură, unde nu putea fi văzut de Unguri, a dat calul său argatului, care a sburat apoi cu amândoi caii în sus la păduri, iar preotul *Nicolae Repede*, a cotit-o la dreapta ca la 2—300 pași și s'a ascuns în *Râpa Stiteștilor*, sub o piatră mare în adâncul prăpastiei. Râpa și astăzi se poate vedea deasupra satului cu uriașa ei adâncime. Așa a dispărut din ochii lor și a scăpat cu vieață.

Oameni n'au ucis de astădată, dar cele săvârșite pân' acum au fost deajuns, ca să nu mai cunoască margini poporul în furia și turburarea sa. Pân' aici năzuința poporului era mai mult să se apere, să se susțină ordinea legală în țară, siguranța vieții și averii oamenilor. Acum însă, după atâtea provocări barbare, *omor, foc, jaf*, în întreg jurul Aiudului, era deplin îndreptățit și poporul român, să-și ia și el o satisfacție pentru atâtea batjocuri și suferințe. Aceasta a și urmat în scurtă vreme, întâi la Aiud, în 8—9 Ian. 1849, apoi la Abrud ș. a. Despre cea dela Aiud dăm încă aici o scurtă orientare, apoi vom încheia de astădată.

* * *

În Aiud era concentrată toată puterea Ungurilor din județul Alba, pe teren cultural, administrativ, politic, militar, etc. Aici s'a înființat și cea dintâi gardă națională a Ungurilor, care năvălia mereu prin satele române din jurul Aiudului și se dădea adeseori în excursiile sale și la vărsare de sânge, ca să intimideze populația dela sate.

Așa a urmat măcelul dela Mihalț, Micojlar, Geoagiu, Măjina, ș. a. Poporul trecuse acum prin atâtea cruzimi sângeroase, că a putut să vadă în deajuns, că nu mai e glumă. Și când a văzut toate acestea, n'a mai stat la indoială, s'a înarmat cu grabire, s'a organizat pe ținuturi, făcea exerciții militare în fiecare sat și în câteva săptămâni s'a înjghebat o armată considerabilă sub conducerea lui *Axente*, cu centrul în Blaj.

O parte din această armată de sub poalele Munților Apuseni, trecuse și prin botezul focului în lupta dela Cricău, terminată cu biruință din partea Românilor.

În ziua de 29 Oct. 1848, când s'a terminat lupta dela Cricău, a sosit și *Avram Iancu* la Alba Iulia cu armata Moșilor săi. Armată impunătoare, care inspira mai multă teamă în cetele dușmane decât armata imperială.

După câteva zile *Iancu* a plecat cu armata sa spre Cluj. După el îndată a plecat din Alba Iulia și armata imperială, ca împreună să spulbere armata ungurească din Cluj, care se concentrase acolo și se întăria amenințător. În acest drum al său a întâlnit *Iancu* în Vințul de sus pe preotul martir dela Mesentea, *Vasilie Pop*, care se 'ntorcea dela Cluj sdrobot și schinjuît, după ce scăpase din închisoarea călăilor săi de acolo.

Armata ungurească din Cluj însă, n'a așteptat sosirea lui *Iancu* și a armatei imperiale, ci s'a retras la Ciucea. Acolo s'a întărit cu puteri nouă din părțile Ungariei și în 20 Decembrie și-a măsurat puterile cu armata imperială, pe care a înfrânt-o în lupta dela Ciucea și Gârbău.

Armata austriacă s'a întors apoi sdrobotă dela Ciucea, a trecut peste Cluj și nu s'a oprit până la Aiud. Aici a rămas până în 1 Ian. 1849. Generalul armatei, *Wardener*, s'a bolnăvit pe drum, în retragere și a murit în Alba Iulia în 31 Dec. 1848.

Armata sa, după ce a odihnit puțin în Aiud, a plecat la Alba Iulia în 1 Ian. 1849 și a luat cu sine 19 fruntași Unguri din Aiud, ca ostateci.

Îndată ce a plecat armata din Aiud, viceprefectul *Prodanu* din Măjina, a ocupat orașul imediat sub stricta sa comandă și a admoniat Ungurii, să fie credincioși Împăratului, precum au jurat și să influințeze asupra conaționalilor lor dela Turda, ca să încezeze cu omorurile între Români din acel ținut, altcum aceeași pedeapsă se va aplica Ungurilor de aici, iar consilierii orașului trebuiau să se prezinte în fiecare zi înaintea lui, ca să-i raporteze despre cele petrecute în oraș.

Ungurii s'au conformat, dar au cerut voie să țină o adunare poporală în 4 Ian. 1849. *Prodanu* a aprobat aceasta și nu-i opria să și părăsească orașul, care doria. În adunarea lor au hotărît Ungurii, să roage pe *Colonelul Br. Egloffstein* din Turda, să-i scape

de sub persecuțiile Românilor. În ascuns însă voiau să roage pe vestitul lor Colonel *Czecz*, ca să-i elibereze de sub teroarea Românilor.

A doua zi a și plecat o delegație la Turda. Dar înzădar. *Czecz* nu le-a putut veni în ajutor, sub cuvânt, că are ordin dela Generalul *Bem*, să nu se miște dela Turda, până nu va primi ordin.

În situația aceasta, când armata ungurească biruitoare dela Ciucea, a reocupat Clujul și Turda de unde putea să înainteze în tot momentul spre Alba Iulia, ceea ce era ținta lor supremă, *Axente* cu armata sa de 8--9 mii de oameni, postați în jurul Blajului la o distanță de 50--60 Km. dela Cluj, nu se putea să stea nepăsător. Era dator să facă tot posibilul, dacă nu mai mult cel puțin să împiedece înaintarea dușmanului dela Cluj, pentru care Aiudul, cu proviziunile sale bogate ar fi fost un cuib foarte bine venit și de reculegere și de fortificare. Planul lui deci, ca să atace și să desarmeze acest cuib al Ungurilor, era mai mult decât logic și bine justificat. Pentru că în războiu, nu se operează numai prin glonte de armă, ci foarte adeseori și prin nimicirea și distrugerea mijloacelor de luptă, alimente etc. ale dușmanului.

Lui *Axente* i s'au făcut multe observări, mai ales din partea adversară, că a lăsat poporul în furia lui, să atace un oraș, care a făcut act de supunere. Da, pe față așa era, în taină însă, pururea uneltiau și pururea apelau la conaționali lor din tabăra dela Turda, ca să vină asupra Românilor.

Axente a văzut situația, a înțeles interesele poporului său și credincios misiunii sale, a lucrat cu iscusită prevedere. În 7 Ian. 1849, a plecat cu oastea sa dela Blaj și a înaintat în aceeași zi, pe țărmul stâng al Murășului în sus, până la Ciumbrud lângă Aiud. De aici circulau apoi puternice patrulare între Aiud și Vințul de sus, linia Turda.

Înainte de a pleca *Axente* în această expediție, în Blaj s'au petrecut următoarele lucruri:

Un căraș din Aiud (*Gánya I.*), care ajutase în 1 Ian. la transportul armatei austriace în retragere, a sosit acasă în 5 Ian. și spunea în public, că în Blaj *Axente* a declarat în fața lui, că peste trei zile va preface Aiudul în cenușă. Și alții povestiau astfel de știri, în Aiud și înafară de Aiud.

Un joc apoi al sorții.

În Blaj, în 2 Ian. 1849, s'a dat o cină în onoarea delegației române sosită din Țara românească, ca să facă încercare la *Kosuth* pentru o alianță între aceste două popoare în interesul păcii și libertății lor comune. O încercare zadarnică, precum știm de mai târziu.

Cătră sfârșitul acestei mese însă, pe la orele 12 din noapte, a sosit un cursor dela Sibiu cu o scrisoare sigilată dela Comanda

Generală a Armatei imperiale, adresată *Prefectului Axente*. Căprinsul scrisorii în liniamente generale a fost:

„Armatele ungurești au ocupat Clujul. Ținta lor e să atace Cetatea Alba Iulia. În acest scop Aiudul ar fi un razim puternic pentru armata dușmană. Din motiv strategic deci, trebuie nimicît acest oraș. Executarea acestui lucru se încredințează prefectului Axente...” (Op. c., pag. 230).

Axente a supus chestiunea discuției celor prezenți și rezultatul a fost, că din cei 33 prezenți: 8 au votat contra executării, iar 25 pentru. Și trebuie să credem, că la această discuție au luat parte și membri delegației române din București, ori cel puțin au asistat ca oaspeți.

Adevărul scrisorii de sus s'ar putea, eventual, controla la arhivele din Blaj. Ajunge acum să știm, că *Axente* a plecat în 7 Ian. 1849, în expediția amintită contra Aiudului și nu a făcut aceasta numai din îndemnul său, ci din încredințarea Comandei Generale a Armatei Austriace, în interesul obștesc al țării și al poporului român în deosebi, care avea multe de răfuit cu Aiudul, atât din trecutul său cât și din revoluția actuală.

În 7 Ian. seara *Axente* era în Ciumbrud, peste Murăș dela Aiud, iar oștirea sa era găzduită în satele din apropiere. În 8 Ian. a trimis un grup de oșteni în Aiud, să pregătească încvartiruirea armatei, care a rămas și a doua noapte în satele vecine. Peste noapte însă, în 8 spre 9 Ian. 1849, pe la mizeul nopții, Românii au tăbărit asupra orașului, i-au dat foc din toate părțile și i-au alungat locuitorii. Tăiau și doborau pe cei care se împotriveau, dar cei mai mulți s'au refugiat în viile și în pădurea din apropiere. Până 'n ziuă însă, tot orașul a fost ars și pustiit.

Cronicarul ungar amintit, descrie astfel o scenă din învălmășala furiei poporului, ce s'a deslănțuit aici și anume:

„În Casa *Ordului Minorit* s'au retras 3—4 sute de refugiați, intelectuali și din popor, amestecați. Multe femei și bărbați s'au îmbrăcat în port românesc. Aici au năvălit românii în 9 Ianuarie între orele 8—9 dimineața. În mulțimea îngrămădită au dat întâi câteva împușcături, apoi s'au aruncat asupra nenorociților cu lănci și drugi de fier. Multe femei au leșinat și în starea aceasta le luau banii și vestmintele, apoi desbrăcate și desculțate, cu trupul sângerând de rane, unele cu copil mic în brațe, le alungau din camere mai întâi în curte, apoi în piață, ca acolo să degere și să piară. Aici preotul gr. cat.¹⁾ din Geoagiul de sus, *Nicolae Repede*,

¹⁾ Nu a fost *gr. cat.* ci *gr. or.*, adică ortodox-român. Ungurii confundă adeseori confesiunea preoților noștri. Eu am avut fericirea să-l cunosc pe acest erou, din copilăria mea, că mi-a fost unchiu, frate al mamei mele. A fost un bărbat voinic, cum rar se găsec. Atlet în puterea cuvântului, iubit și venerat de poporul său. La bătrânețe și-a cumpărat o casă în Teiuș și acolo a trăit în liniște, retras în sânul familiei sale, lângă ginerele său *M. Dancea*, până prin anii 1876/77. — Ad perpetuam rei memoriam!...

conducea prăpădul și omorul. Preoții *Ladislau Czirjék* și *Antoniu Viskoczi*, îmbrăcați în ornate bisericești, rugau pe *Repede* în numele lui Dumnezeu și a tuturor Sfinților să înduplece poporul său la o purtare mai umană. De asemenea îl ruga *Starețul*, plin de răni și de sânge. Preoții cădeau la picioarele conducătorului acestor bandiți (?) și stând în genunchi cersiau milă și 'ndurare. La el alergau femeile, îi sărutau mâinile și cu lacrimi de sânge îi cereau milă și scăpare. Dar n'a folosit nimic. *Repede* cu sabia într'o mână și c'o măciucă 'n cealaltă, se primbla tăcut în sus și 'n jos prin camere și a dat curs liber acestui potop îngrozitor". (Op. c., pag. 236).

Cetitorul va aprecia, dacă e fără patimă scrisă aceasta scenă. Din spusele părinților noștri, n'am putut afla asemenea amănunte. Dar e posibil, ca în deslănțuirea furiei poporului să se fi ivit și astfel de scene. Pagubă ireparabilă e, că în potopul acestui foc a ars și vechea bibliotecă a *Colegiului reformat* din Aiud, din care multe cărți folositoare vor fi pierit atunci.

Furia poporului e incalculabilă. Ea niciodată nu cunoaște margini, durere!...

Au fost cazuri însă, știm pozitiv, că preoții noștri s'au expus cu primejdia vieții lor proprii, ca să contenească furia poporului turburat, să nu se mai verse sânge. Unul dintre aceștia a fost preotul *Antoniu Pop* din Geoagiul de sus, care în noaptea fatală amintită mai sus, a apărut cu pieptul său bărbătesc până 'n ziuă un grup de doamne refugiate într'o pivniță de groaza acestui potop, ca să nu fie sfășiate de furia poporului. Pentru aceasta faptă loială, preotul *Antoniu Pop*, până cătră sfârșitul vieții sale (1885-86) a primit în fiecare an câte doi porci de ingrășat pe Crăciun, drept recunoștință dela *Familia Lengyel* din Aiud, care locuia pe terenul unde s'a clădit mai târziu *Palatul Prefecturii Județului Alba, astăzi Cazarma Vânătorilor Armatei Române*. Aceasta se poate verifica și astăzi, prin sătenii mai bătrâni din Geoagiul de sus. Asemenea cazuri au fost adeseori în acele învălmășeli, așa, că exagerările cronicarului de sus sunt gratuite.

Istoricul ungar spune, că 800 de oameni ar fi căzut jertfă în această învălmășală înfricoșată. E exagerat acest număr, fără in-doiială. Dar oricare ar fi fost numărul jertfelor, numai regreta putem asemenea pierdere.

Dezastrul însă a fost un greu *memento* pentru armata ungu-rească dela Cluj, care nici nu s'a mișcat curând din poziția ei de acolo.

* * *

Drept încheiere las să urmeze încă un mic *episod* din 1848/49, precum mi l-a povestit un bătrân *unchiu* al meu: *Nicolae Bolog* a Meleștei († 1921), om de toată onestitatea, care a luat parte în campania dela Königrätz în 1866, iar în 1848/49 era hăiat de 9 ani și a văzut cu ochii săi cele ce mi le-a povestit precum urmează aci:

„Primăvara în 1849, când au venit Ungurii în Geoagiul de sus, strigau străjile din coasta de cătră Cetea: „Fugiți, că vin Ungurii!“...

Mama se dusesese la moară, la vale, eu eram acasă cu soră-mea *Ioana*, tătăișa *Sofia*¹⁾ și o fată a lui „Piroș“. Soră-mea m'a trimis la moară după mama, iar ea a plecat cu celelalte să fugă de Unguri, lăsând ciubărul cu haine spălate dinaintea casei.

Când am ieșit cu mama din moară, ca să fugim și noi, iacă dinaintea noastră trei Unguri. Mama m'a prins atunci de mână și mi-a zis: „hai, dragul mamei, dacă ne omoară să ne omoare pe amândoi“. Dar nu ne-au făcut nimic și am venit acasă. De acasă am luat ce am putut, mie mi-au pus două spete de porc peste umăr, ca desagă, ca iară să fugim. Când am ieșit din casă să plecăm, iată că venia alt rând de Unguri, care aduceau cu sine pe vecinul nostru *Juncan Melentea*. Pe acesta îl întâlniseră Ungurii fugind de pe hotar pe la „*Scărișoara*“ și l-au întrebat că unde merge. El le-a zis: fug oamenii de Dumneavoastră și ne rămân casele pustii, iar alții ne risipesc tot ce avem.

Ungurii au venit cu *Juncan Melentea* până la casa lui, lângă noi și au cerut să le aducă un vas cu apă. *Juncan* s'a dus la vecinul *Constantin Beldean* să le aducă vas cu apă, că la el acasă era o lance după ușa și se temea să nu o găsească Ungurii. La vecinul era o pușcă după ușa. Dar Ungurii n'au intrat în casă, că de-i găsiu înarmați, îi împușcau. Așa au scăpat. Ungurul a și zis lui *Juncan*: că îi poate mulțami lui și sabiei lui, că de era altul, ar fi mort.

Eu cu mama am luat-o la deal. Alt rând de Unguri încă au luat-o la deal pe „*Cratu*“ și au ajuns pe la „*Curături*“, în fața cărora eram noi ascunși într'o colibă. Pe „*Calea Paroștei*“ spre „*Curătura Horei*“ au întâlnit pe *Gerasim al Mesiei*, care era cu o telegă. Lui *Gerasim* nu i-au făcut nimic, încă i-au dat o păreche de opinci de păr, dar telega i-au rostogolit-o până în părau.

Pe dealul dela „*Chicerea*“ străjile strigau mereu și Ungurii n'au trecut păraul, unde eram noi în colibă. Au trecut apoi și s'au întors iarăș pe „*Cratu*“.

Ungurii cari au trecut prin sat au zis, ca să lucre oamenii, că dacă nu, la iarnă n'avem ce mânca, nici voi, nici noi.

Atunci am luat Paștile la păduri, la *Polhac Maftei* cătră munte. Paștile le-a sfântit popa *Fantea*, în biserica cea unită de pe vale. Când le slujia, mereu ieșiau afară, să vadă dacă nu vin Ungurii. În biserica din jos nu era nimeni. S'au risipit toți. Ungurii au luat treptele dela turn, să nu se mai poartă sui la clopote“.

* * *

¹⁾ *Sofia n. Repede* († 1902), mama scriitorului acestor rânduri.

Acestea sunt spusese bătrânului martor ocular din 1848/49, din care se vede atât de limpede chinulul traiu al poporului român din Ardeal în zilele crâncene ale acelei revoluții. Risipiți în toate părțile, prin păduri, prin păraie și răstoace, întocmai ca pe vremea invaziunii popoarelor barbare din stepele Asiei. „Nici de casă-și căuta și soarta și-o blăstăma...” Și această teroare barbară a ținut multă vreme, primăvara întreagă din 1849, până în vară, când armatele *Țarului* 400 mii de oșteni, veniți în ajutorul *Habsburgilor* au îngenunchiat cu desăvârșire orgoliul acestui popor neastâmpărat de pe pustele Ungariei.

Cu acestea închei partea întâi a evenimentelor mai de seamă din revoluția dela 1848/49. Voiu continua, poate, la alt prilej și cu a doua parte din frământările grele ale poporului român din acele zile, în care se va cuprinde și strălucita izbândă dela Abrud a vitejilor noștri *Moți*, de sub conducerea neuitatului erou al neamului *Avram Iancu*. Și dacă prin aceste informațiuni voiu fi contribuit câtuș de puțin la orientarea generațiilor viitoare cu privire la îndatoririle noastre comune pentru cultul patrimoniului strămoșesc, mulțămirea va fi deplină.

Sibiu, 12 Februarie 1939.

Manifestații artistice la sate

de I. Agârbiceanu.

Intre problemele rezervate activității culturale a „Astrei” la sate și după incredințarea ei în executarea Serviciului Social în cele trei ținuturi din Ardeal și Banat, — rămân manifestațiile artistice la sate. Pe acest teren „Astra” are o tradiție îndelungată și rămâne cea mai chemată instituție pentru păstrarea tradițiilor și pentru intensificarea manifestațiilor artistice în satele noastre, Intre acestea au intrat pe primul plan și în trecut corurile și teatrul sătesc.

Poporul român, atât de bogat în creații artistice, în zestrea artei populare, e adânc sensibil și la manifestațiile artei culte. Așa că acestea, pe lângă bucuria și plăcerea estetică, pot ajunge elemente prețioase de educație a poporului.

Am voi să stăruim puțin asupra unor manifestații dela sate care au mai mult un caracter *religios* decât cultural, dar care, pe lângă puțină grijă și îndrumare *pot îmbrăca și un caracter artistic.*

Sunt *procesionile religioase* care se fac în diferite timpuri ale anului. Astfel sunt, în fiecare sate procesiunile la câmp, de obicei la Ispas sau la Rusalii, pentru *binecuvântarea pământurilor*; procesiunile la hotar când se fac rugăciuni când e *secetă mare* sau *ploi periodice* îndelungate; procesiuni la *hramul cutărei biserici* sau *mânăstiri*; la o cruce de pe hotar, la un izvor cu faimă; procesiunile de fie care an din *Vinerea mare*, la prohodul Domnului; procesiunea din *noaptea Invierii*, etc.

Afară de două-trei sărbători mai mari nici când nu participă mai mulți săteni la slujbele religioase decât la aceste procesiuni. Ele sunt foarte agreate de sufletul poporului. Lipsa dela ele e socotită ca o greșală deosebit de grea. Făcându-se pentru un scop comun, în care se cuprinde și scopul individual al fiecăruia, omul vrea să-și dea contribuția lui la rugăciunea comună.

Oricine știe că la aceste procesiuni vin și bătrânii și copiii satului. Că toți sunt îmbrăcați de sărbătoare, cu ce au mai bun.

Două elemente lipsesc însă acestor participări în mase la slujbele religioase, care le-ar putea înălța și valoarea estetică și pe cea religioasă.

Întâiul este *lipsa de organizare* a procesiunii. Credincioșii merg claie peste grămadă, de-avalma. În frunte sunt oamenii cari duc praporii, urmează preotul în odăjdii, cântăreții și apoi vine mulțimea.

Organizația „Astrei” din fiecare sat și-ar putea lua asupra sa însărcinarea să organizeze procesiunea. Aspectul ei estetic ar crește dacă după preot și cântăreți, ar urma în rânduri copiii de școală, băieții, fetițele, apoi tineretul necăsătorit după vârstă și după sex, bărbații și apoi femeile în rânduri compacte și disciplinate.

O astfel de organizare i-ar plăcea în primul rând însuși poporului, care e sensibil la orice aspect estetic. Ar contribui și la solemnitatea procesiunii, la creșterea religiosității. Procesiunile s'ar schimba în adevărate manifestații sărbătorești.

Al doilea element care lipsește cu prilejul lor este cântarea frumoasă. Toate aceste procesiuni se fac în cântecul diecilor de strană. De obicei nu cântă numai diacul, numai cei ce au *glasuri bune*, ci li se alătură și alții — cari nu au voce și nu cunosc bine încă cântarea bisericească. Diacul îi lasă bucuros să cânte, pentrucă drumul ține lung și singur ostenește ori răgușește.

Astfel disarmonia glasurilor însoțește de obicei aceste procesiuni.

Cu totul alt aspect ar avea ele și altă impresie ar face asupra celor din conduct, dacă s'ar cânta alternativ: *diacul cu cântăreții buni, corul copiilor de școală unison sau pe două voci, corul adulților sau a tineretului.* Câteva cântări usitate la astfel de prilejuri, le-ar putea învăța chiar *toți sătenii*, care în drumul până la țintă, ar cânta cu toții.

Și aceasta nu numai cu prilejul procesiunilor ce se fac la țarine, ci la pelerinajele dela hramuri sau mănăstiri, în Vinerea mare sau în noaptea Învierii.

Cu prilejul procesiunilor la mănăstiri, la Nicula bunăoară, unde merg anual zeci de mii de credincioși, întâlnești pe toate drumurile grupuri de bărbați și femei, cu steaguri, prapori sau icoane în frunte, care cântă pe *niște melodii imposibile și niște texte de vers foarte slabe.*

„Astra” ar putea, prin concurs, să achiziționeze cele mai bune versuri religioase pentru toate procesiunile; să le încredințeze unui bun compozitor român pentru a le înzestra cu o melodie simplă dar plăcută și prin concursul membrilor săi din organizațiile satești să le distribuie poporului.

Câteva melodii simple ar putea fi învățate cu ușurință prin mijlocirea învățătorului din sat sau altui intelectual care se pricepe puțin la muzică.

Ca unul care am trăit la sate și am participat la astfel de procesiuni mi-am dat totdeauna seama cât de mult ne lipsesc aceste două elemente estetice: *organizarea lor și cântarea armonioasă*.

Prin delăturarea acestor două lipsuri sunt încredințat că aceste procesiuni obișnuite, — pe care nu trebuie să le creeze nimeni, fiindcă sunt spontane dintr'o străveche tradiție, — ar avea o valoare religioasă și educativă neasemănat mai mare decât o au azi și ar ajunge și mai populate. Ar ajunge un puternic factor de recreație spirituală, prin latura lor estetică.

Nu ar fi fără folos nici o organizare a procesiunilor dela *inmormântări* și introducerea *corului și aici*. Și cu aceste prilejuri la noi lumea merge grămadă. Iar cântarea diacului sau încetează de tot, sau se aude un simplu mormăit. Nu-i mirare că lumea vorbește, ba mai și râde, căci în grupuri prietinești, cum merg de obicei, oamenii ușor se încurcă în povești. Se trezesc abia la popasuri, când preotul citește câte-o Evanghelie.

Am văzut că e deajuns ca un grup de copii sau de tineri, să cânte „un vers”, în vremea procesiunii pentru ca tot publicul să meargă tăcut, ascultând.

Nu s'ar întâmpina, cred, mare greutate, pentru a se ajunge și aici la un aspect mai estetic și la o cântare mai frumoasă.

* * *

Organizațiile locale ale „Astreii” vor trebui apoi să se îngrijească de înființarea de *coruri permanente bisericesti*, coruri care ar putea da și festivaluri populare cu cântări naționale dintre cele mai simple, mai ușoare.

Chiar și numai un cor unison cu elevii școlii primare, e bine primit de popor și determină o mai bună cercetare a bisericii. O știe din experiență oricine a trăit sau trăiește în satele românești.

Pe vremea școlilor confesionale, când învățătorul era de obicei „cantor-docent“, adică și învățător și diacul satului, copiii noștri învățau mai bine și mai intensiv cântarea bisericească. Corul unison, sau chiar pe două voci, al elevilor se putea auzi în multe biserici din Ardeal. Era și un interes al dascălului să aibă un ajutor permanent lângă strană, dar mai era și o mândrie a lui.

Azi situația s'a schimbat.

Învățătorul nu mai e și cantorul satului. Unii nici nu știu cântările bisericești, alții merg rar la biserică. Pe deasupra învățătorul e încărcat cu o mulțime de alte îndatoriri extrașcolare: premilităria, străjeria, Serviciul Social. Ni se pare că pentru înființarea, organizarea și conducerea corurilor sătești „Astra“ ar trebui să organizeze cursuri pentru *țărani tineri, cu știință de carte, cu voce bună*, unde să fie introduși în știința notelor și a elementelor principale de conducerea unui cor.

Intors în sat cursistul, cu ajutorul comitetului și a organizației locale a „Astrei“, ar putea purcede în organizarea corului sătesc, mai ales în răstimpul de toamna până primăvara.

Dacă actuale liturgii puse pe note sunt în *general prea grele pentru țărani*, ele fiind destinate în primul rând publicului cult, „Astra“ ar putea încredința pe unul din *compozitorii noștri talentați, să pregătească două, trei liturgii simple*, ușor de învățat, dar armonioase, care să fie împărțite corurilor sătești.

Cu un conducător din sânul lor, instruit totuși suficient, cu un *element permanent* în sat la conducere, credem că existența corurilor ce au luat ființă ar fi mai asigurată decât a acelor care având de conducător pe învățător, se desființează îndată ce el pleacă din sat.

E limpede că valoarea corurilor sătești nu se epuizează în plăcerea estetică a celor ce se ascultă. Ele contribuie la creșterea *încrederii* sătenilor în ei înșiși, la *augmentarea mândriei* și a *conștiinței naționale*, la ordine, la disciplină, pe lângă împrejurarea că ar aduna la biserică mai multă lume.

Cunoașterea satului prin Căminul Cultural

— Rânduri pentru un Muzeu al satului —

de **Al. Dima.**

Noul instrument al acțiunii culturale la sate creat prin înțeleapta lege a Serviciului Social — Căminul Cultural — urmează a îndeplini o seamă de misiuni de care am mai avut prilejul a ne ocupa aci. Ni se pare însă că n'am subliniat în deajuns o latură esențială a obiectivului său și anume: *Căminul Cultural ca prim organ de cunoaștere a realității sociale în raza căreia acțiunea sa se desfășoară.*

Găsim această problemă de o importanță deosebită fiindcă avem impresia că ființa noii instituții a fost unilateral înțeleasă ca un instrument exclusiv *practic* de ridicare a satelor, ceea ce nu corespunde exact misiunii sale. Căci practicul se leagă desăvârșit cu teoreticul în concepția Căminului Cultural alcătuind ca trupul cu sufletul o singură și indestructibilă unitate. Nu poți săvârși nici o reformă a societății rurale înainte de a o cunoaște și ca atare nici Căminul Cultural nu poate purcede la lucru fără a recunoaște terenul ce urmează a fi cucerit. Mai precis vorbind, cunoașterea și acțiunea se împletesc laolaltă sau merg paralel sprijinindu-se reciproc. *Căminul Cultural trebuie să activeze cunoscând și să cunoască activând.* Cei care de multă vreme se străduiesc la „Astra” în această direcție în cadrul vechiului Cerc Cultural au învățat de sigur din practica acțiunii lor, adevărul de mai sus. O revenire asupra lui e totuși necesară pentru noii conducători ai Căminelor Culturale, dar și pentru acei care supra-pretuiesc acțiunea în dauna operei de cunoaștere a mediului în care lucrează. De asemeni chiar pentru cei cari trăiesc adevărul de mai sus, propunerile ce urmează îi privesc întru cât ne îngăduie a atrage atențiunea asupra unei noi laturi a problemei: Căminul Cultural nu are a pregăti numai terenul pentru acțiunea culturală efectivă, ci și drumul cercetărilor monografice în satele în care Institutul Social de Cercetări al României sau Regionala lui Clujană vor trimite echipe științifice.

* * *

Căminul Cultural — așa cum este conceput — adăpostește în primul rând *dispensarul* satului. E deci locul tămăduirilor trupești, dar cum acestea nu se pot săvârși fără cunoașterea bolilor,

prima lui preocupare va fi opera unei inventarieri sanitare am spune, așa cum de altfel a izbutit de mult „Astra“. O întreagă muncă teoretică va depăși însă pura preocupare de însănătoșire a oamenilor. Fișele individuale vor trebui adunate, centralizate, clasificate, reportate la procentaj etc. și se va obține astfel statistic *fizionomia biologică* a locului în care Căminul Cultural activează. Pe baza ei se va putea începe opera de asanare, dar ea va alcătui și primele date ale viitoarei cercetări monografice. Când echipa Institutului Social va sosi la fața locului, se va găsi în fața unui material mai de mult strâns, va avea să împlinească numai lacune și pe deasupra va simți siguranța că datele ce i s'au oferit, sunt exacte odată ce formează rezultatul unei observări mai îndelungi. Cum e de nădăjduit ca numărul medicilor la sate să crească mereu, munca aceasta de cunoaștere biologică se va realiza în condițiile cele mai bune.

Cercetarea situației biologice nu e însă numai o problemă pur medicală, ci cu mult mai mult. Ea ridică dintr'odată și din toate părțile, o mulțime de astfel de întrebări printre cari cea dintâi se referă la *cadru natural* în care se află situat satul. Căminul Cultural va trebui deci să cerceteze numai în linii mari firești, condițiile geografice ale locului. Invățătorul va năzui să aducă aci primele contribuții folositoare. O hartă a satului, care există în școlile primare dar care trebuie amănunțită în ce privește relieful, apele, clima întregului ținut ce încadrează satul, va împodobi negreșit încă din prima lui încăpere, pereții Căminului Cultural. O hartă economică apoi cuprinzând bogățiile locului, calitatea și cantitatea pământului arabil, a vegetației, a apelor, a subsolului, poate fi fără mare greutate schițată de cărturarii satului ca o introducere la fixarea științifică, geografică pe care echipa monografiștilor cu un aparat mai vast de cercetare o va realiza în cele din urmă.

Dar vieța satului e în mare parte și creațiunea timpului, a istoriei. Tradiția alcătuieste — după cum se știe — o putere covârșitoare, o forță vie, care se rostește în fiecare clipă, un factor de acțiune ce nu poate fi niciodată îndeajuns de prețuit. Pe cât de reală e această putere, pe cât de simțită se face în fiecare manifestare actuală a satului, pe atât de necunoscută este chiar de cei cari îi sufăr înrâurirea. Observația ar putea părea ciudată dacă nu ne-am gândi la caracterul adesea inconștient al

tradițiilor în vieța satului. Iată de ce o înviorare a lor printr'o înălțare la suprafața conștiinței, e una din misiunile de seamă ale Căminului Cultural. El va avea să însemne cu o pioasă grijă într'o cronică a satului toate marile întâmplări ce s'au scurs pe apele timpului dela ctitorie până în zilele noastre, câte va mai putea aduna căci atâtea s'au pierdut din „cele trecute vremi“. Se vor păstra date privind satul ca întreg, dar și fiecare instituție în parte ca biserica, școala, primăria etc., se vor reține nume de întemeietori și dăruitori și nu se va uita însemnarea faptelor mai apropiate care merită a stăruii în mintea viitorimii. Căci doar acestea din urmă se pierd mai repede. Nu de multă vreme, președintele „Astrei“ a făcut un călduros apel pentru crearea de *muzee* ale satului ardelenesc, ale cărui comori privind chiar evenimentele cele mai noi sunt amenințate cu pieirea dacă nu le strângem cât mai curând. Ce impunător va arăta un Cămin Cultural cu *muzeul* lui istoric strict local, ce înduioșătoare va fi pomenirea numelor de fii ai satului ce s'au distins jertfind pentru buna lui stare sau renumele lui scump! Și ce neîntrecut îndemn pentru prezent va fi strălucitoarea icoană a trecutului! Când apoi echipa monografică va descinde în sat va găsi în urmă-i întins ogor lucrat în care va trebui numai să înfigă plugul mai adânc.

Factorii înfățișați până acum înconjoară din toate părțile, în timp și spațiu, vieța satului, o determină, o formează, o frământă în fiecare clipă, îi imprimă o anume direcție a evoluției. Cunoașterea va trebui să pășească însă și mai departe și să se îndrepte spre manifestările de apoi ale unității sociale.

Ne întâmpină astfel mai întâi cele *economice* pe care Căminul Cultural are prilejul să le cerceteze mai îndelung fiindcă sunt mai strâns legate de vieța satului. Cum din sfatul Căminului fac parte chiar oamenii locului, cum aceștia își cunosc în amănunțime nevoile economice până la ultimul ungher al gospodăriei, nu va fi greu conducătorilor, ca în forme de tot simple, dar clare, să înfățișeze un tablou general al vieții materiale a satului. Acțiunea culturală, dar și cercetarea monografică, vor găsi astfel baze din cele mai fructuoase.

Urmează apoi *cunoașterea manifestărilor spirituale*, a obiceiurilor, folklorului, artei populare, ritualului, limbii, cu varietățile ei locale. În această direcție s'a lucrat de sigur în unele sate într'o măsură apreciabilă. Ceea ce nu s'a făcut însă, e conștiințioasa

adunare a tuturor acestor date și depozitarea lor laolaltă în localul Căminului Cultural care trebuie să aibă o secție muzeală cu obiecte de artă populară, cu reprezentări de obiceiuri, cu caiete în care să fie scrise cântecele satului sau descrise ceremoniile, credințele și superstițiile. Observăm încă odată că faptul conviețuirii permanente a Căminului Cultural cu satul său oferă posibilități minunate întru recoltarea tuturor manifestărilor spirituale mai de seamă. Înregistrarea lor cât de sumară și nepricepută, va dărui punctele de plecare cercetărilor specialiști care în răstimpul scurtului lor popas nu vor putea surprinde niciodată varietatea și bogăția fenomenelor spirituale ale satului.

De același folos va fi Căminul Cultural la înregistrarea manifestărilor juridice, morale și politice ale satului, care va duce la recunoașterea și întărirea unora din ele sau îndepărtarea altora și vor alcătui la rândurile inventarului de fapte de unde vor pleca monografiștii.

Centralizând în sfârșit toate aceste date, dela harta geografică a locului la înfățișarea lui biologică, dela prețioasele amintiri ale trecutului istoric la roadele cercetării economice, dela darul manifestărilor spirituale la cele juridice, politice și morale, vom putea alcătui în cadrul și localul Căminului Cultural un *Muzeu complet al Satului*, în care să fie prinsă icoana lui întreagă. O astfel de operă nu se poate firește prețui în deajuns, când ne gândim mai ales că ea se înfiripă din mintea și mâna localnicilor care se leagă — în acest chip — și mai adânc de duhul cel ascuns al satului. În alcătuirea *Muzeului Satului* se oglindește dar nu numai locul ci și imaginea băștinașilor despre el. Oîndoită valoare îl distinge deci la care se adaugă apoi — cum spuneam — importanța lui ca punct de plecare pentru cercetările științifice ale echipelor de specialiști.

Mai e nevoie să accentuăm că în împrejurările de azi mai mult ca oricând un astfel de muzeu în cât mai multe locuri, în ținuturile ardelenesti, mai ales, înseamnă o operă națională de primul rang, un educator permanent al conștiinței locale, o afirmare neîntreruptă a drepturilor românești pentru neamurile înconjurătoare ?

Chemăm dar pe crainicii de ieri și de azi ai „Astrei“ la lucru ca să vestească mai departe prin via și grăitoarea faptură a Muzeului sătesc, clocotul vieții românești ce a frământat trecutul dar și prezentul acestui pământ.

Schița unui program inițial de muncă pentru Căminele Culturale ale „Astrii”

de **Inspector Iosif Goșteanu.**

Indrumări generale.

Căminul Cultural este organul de execuție în sat a programului de muncă elaborat de Serviciul Social „Astra”. El trebuie să realizeze într'o sinteză desăvârșită o unitate de muncă a intelectualilor și sătenilor localnici, cu sprijinul fiilor satului plecați din sat și cu strânsa colaborare a tuturor autorităților.

În împlinirea misiunii lui Căminul va concentra într'un mănunchiu strâns, unitar și dinamic pe toți factorii culturali și de progres ai satului și va realiza participarea efectivă și activă a sătenilor la opera de ridicare a satului.

Terenul de activitate a Căminului este extrem de vast, cuprinzând toate direcțiile principale de activitate, prin dezvoltarea armonică :

1. A culturii sănătății, prin preîntâmpinarea și combaterea bolilor precum și prin educația fizică a poporului ;

2. A culturii muncii, prin îndrumarea ei către o mai bună producție ;

3. A culturii minții, sufletului și de educație națională pe toate tărâmurile vieții obștești.

Pentru atingerea scopului urmărit, fiecare cămin va trebui întâi de toate să înfăptuiască următoarele condițiuni premergătoare activității sale :

a) Să stabilească o conlucrare sinceră și armonică între toți intelectualii din sat ;

b) Să fixeze de comun acord un program de muncă, adecvat nevoilor locale și posibilităților de realizare ;

c) Să refacă solidaritatea strânsă între intelectuali și săteni.

Programul de muncă al Căminului trebuie realizat pe etape, începând cu punctele cele mai urgente. E mai bine ca acest program să fie mai restrâns, dar să fie înfăptuit integral, decât să se întocmească un program vast, care însă să nu poată fi îndeplinit decât într'o prea mică parte, sau aproape de loc, încât disproporția dintre planul proiectat și realizarea împlinită devine o cauză de scepticism și descurajare.

Să se aibă în vedere că rolul Căminului e tocmai să asigure *durabilitatea și continuitatea* muncii culturale în sat. Să ne ferim deci de așazisul „foc de paie“, mistuitor al bunelor intenții, neînsoțite de perseverență.

Căminul va trece îndată după înființare la înlăptuiri vizibile în sat, căci numai acestea conving sătenii de necesitatea lui. Realizările căminului se vor face ținând seama și de dorințele poporului.

Căminul cultural fiind unica societate culturală a satului va îndeplini funcții multiple. De altfel însăși problemele satului sunt împletite într'o indisolubilă legătură, alcătuind acea unitate specifică a satului. Rezolvarea acestor probleme nu se poate concepe fără a ataca întreg ansamblul lor. Nu vom putea ridica starea sanitară a țăranului, dacă în acelaș timp nu vom căuta să-i ridicăm bună starea economică și gradul de cultură. Sau invers nu vom putea avea o țăranime înstărită, dacă e roasă de boli și zace în ignoranță. De aceea Căminul va lucra deodată în toate cele trei laturi mari de activitate: biologică-sanitară, economică, culturală.

Pentru a putea să îndeplinească o sarcină atât de covârșitoare, căminul se va strădui să-și desăvârșească organismul său funcțional. Numai un cămin cultural temeinic organizat, având armonie perfectă între conducători și aderență reală și activă din partea sătenilor, va putea să ducă la bun sfârșit munca de ridicare a satului. Căminul trebuie să fie un organism viu, cu putere creatoare, capabil să exercite o acțiune reală de înnoire în viața satului.

Această înnoire a vieții satului o concepem în sensul ca țăranul să fie conștient de îndatoririle sale biologice, sănătos, cu o gospodărie rentabilă, adaptată ritmului vieții moderne, cu deprinderi civilizate și cu o conștiință morală și națională ridicată. Dar această acțiune de înnoire nu trebuie să altereze fondul sănătos al vieții sătești. Căminul va păzi cu sfințenie întreg patrimoniul etnic al satului, va veghea ca moștenirea bogată a trecutului să se păstreze integral, spre a fi transmisă neștirbită generațiilor viitoare. În cămin vedem păzitorul datinelor frumoase, a portului românesc, a dansului național și a tuturor tradițiilor sănătoase. Căminul va combate orice încercare de infiltrare a modernismului rău înțeles în viața satului. El va fi cu adevărat o

instituțiune a culturii populare țăărănești, iar regulile lui de vieață vor fi selecționate din modesta, dar curata vieață satească.

Potrivit scopului urmărit, munca Căminului Cultural o grupăm în următoarele împărțiri, cu denumiri scurte:

- I. Organizare ;
- II. Sănătate ;
- III. Muncă ;
- IV. Minte și suflet.

Programul de muncă a Căminului e împărțit în aceste patru diviziuni și va fi comunicat tot la două luni. Conducătorii Căminului vor depune toate străduințele ca el să fie realizat deplin. Bineînțeles în aplicarea lui conducerea Căminului are datoria să aleagă cea mai potrivită metodă de muncă, reclamată de împrejurările locale. Satele noastre prezintă o varietate nesfârșită de împrejurări și tradiții locale specifice și fiecare Cămin trebuie să-și facă un punct de onoare din felul înțelept de procedare în a potrive un program de lucru general la condițiile specifice ale vieții locale.

În afară de acest program de lucru oficial, Căminul are inițiativă liberă și pentru alte realizări utile, cerute de împrejurările locale, iar organele Serviciului Social vor judeca la justa ei valoare această străduință în plus.

Pentru ca organele Serviciului Social să poată urmări activitatea Căminelor, la sfârșitul fiecărei luni și cel mult până la 5 a lunii următoare, se va înainta din partea fiecărui Cămin, pe formularul oficial, un raport lunar de activitate, cu indicație sumară, dar precisă, asupra celor realizate în cursul lunii expirate. Acest raport va trebui să fie absolut real întru cât afirmațiile cuprinse în el vor fi verificate la fața locului de organele Serviciului Social.

În dreptul punctelor din raport, la cari nu s'a realizat nimic, în cursul lunii respective, se va scrie cuvântul „nimic“. La fiecare capitol s'a lăsat un punct liber pentru întitulări noi, neprevăzute.

Netrimiterrea la timp a raportului lunar constituie o abatere gravă și totodată este o indicație despre modul cum își înțeleg conducătorii Căminului datoria lor.

I. Organizarea.

O bună organizare funcțională a Căminului Cultural este una din condițiile esențiale pentru reușita acțiunii culturale în sat. În consecință ea va forma o preocupare permanentă pentru conducerea Căminului, care va lucra în continuu și metodic la consolidarea lui.

Căminul adevărat e o realitate vie, iar nu o simplă ficțiune în viața satului. Existența lui să nu fie numai pe hârtie, căci în cazul acesta nu s'a făcut nimic. De aceea socotim că soliditatea Căminului se poate judeca în primul rând după numărul membrilor săi în raport cu populațiunea românească a localității respective și după felul cum se încasează cotizațiile de membri. Căminul rupe cu tradiția filantropiei culturale și preconizează crearea culturii populare prin participarea activă a țăranilor la acțiunea culturală. Drept aceea Căminul va face o propagandă activă și permanentă pentru înrolarea întregii populații în șirul membrilor activi.

În acelaș timp se va pune o deosebită stăruință pentru a obișnui membrii cu plata regulată a cotizațiilor de membri. Cotizația anuală a fost fixată de conducerea centrală la 24 Lei anual pentru membrii săteni. Bineînțeles această sumă reprezintă un minimum obligatoriu, lăsându-se fiecărui Cămin libertatea ca prin hotărîrea consfătuirii (adunării generale) să fixeze și un eventual plus de contribuție, pentru a putea asigura suma necesară înlăturirilor proiectate.

Cotizația anuală va fi fracționată în rate lunare egale, pentru a se putea încasa cu mai multă ușurință. Săteanul plătește cu mult mai ușor o sumă mică de 2—3—5 Lei lunar, decât o sumă anuală de 24, 36 sau 60 Lei. Căminele să dea o atenție deosebită chestiunii cotizațiilor și să-și bazeze toate planurile de înlăturiri în primul rând pe contribuția proprie a membrilor și numai în al doilea rând pe alte resurse.

Căminul Cultural își poate crea și suborganizațiuni menite să adâncească misiunea lui în sat. Cea dintâi suborganizațiune ce va trebui să ia ființă e *cercul intelectualilor*. Acest cerc va cuprinde pe toți intelectualii satului. El va fi prezidat de președintele Căminului, dacă acesta e un intelectual și la caz de nevoie își va alege și un secretar, eventual și alți funcționari.

Cercul intelectualilor va fi creurul Căminului cultural. El va studia problemele locale, va fixa un plan de activitate culturală și va repartiza, în cadrul acestui plan, misiunea specială a fiecărui intelectual. De asemenea cercul va lua măsurile necesare pentru începerea cât mai neîntârziată a lucrărilor în vederea alcătuirii unei monografii a localității.

Ținem să accentuăm că o menire principală a cercului intelectualilor e cultivarea armoniei locale. Reușita muncii culturale în sat e condiționată și de buna înțelegere dintre intelectualii satului. Din acest motiv considerăm cercul intelectualilor și ca instrument de realizare a bunei armonii, pe care o dorim în fiecare sat. E o datorie de conștiință pentru oricare intelectual adevărat să se pătrundă de importanța rolului său de conducător al poporului, capabil să-și subordoneze ambițiile sale personale pentru realizarea unității colective a satului. Serviciul Social va urmări cu energie ca în viața satelor să domnească o armonie deplină.

Fiecare Cămin Cultural va căuta să stabilească legături cât mai strânse cu fiii satului plecați din sat. Înțelegem prin acest lucru, că orice Cămin Cultural, are datoria de a intra în relații cu toți acei care, născuți în satul respectiv, se găsesc azi stabiliți în altă parte, exercitând profesii de toate gradele. Oricine dintre aceștia simte nevoia să știe ce se mai petrece în satul lui. Mulți dintre cei ce au posibilitatea, ar putea contribui, indiferent cum, la bunul mers al Căminului sau al satului.

În acest scop fiecare Cămin va alcătui o listă a fiilor satului cu adresa lor actuală, apoi va intra în legătură cu ei, anunțându-i ce așteaptă Căminul dela ei.

Registreele și imprimarele necesare Căminului, uniform întocmite, sunt în curs de tipărire și până la distribuirea lor Căminele vor scrie procesele verbale, listele de membri, etc. pe hârtii volante.

Rapoartele și orice corespondență se va înainta pe cale ierarhică prin Căminele Culturale județene din orașul de reședință a județului respectiv.

II. Sănătate.

Viitorul unei națiuni e determinat în primul rând de calitățile ei înăscute, de vigoarea ei numerică și prin interferența

mediului în care trăiește. Așa fiind, ținta noastră va fi păstrarea nepătată ori chiar ridicarea nivelului patrimoniului ereditar, garantarea unei forțe numerice a națiunii, suficiente pentru asigurarea reușitei în concurența popoarelor și în fine alcătuirea în așa fel a mediului în care trăim, ca fiecare să și poată desvolta și valorifica mai bine în interesul națiunii calitățile înăscute.

Astăzi când națiunile pământului trăiesc zile atât de neli-niștite, când toate popoarele stau cu arma la picior, grija de vi-goarea națiunii, de forța ei numerică, trebuie să fie preocuparea cea mai de seamă, căci un popor care e în declin riscă să fie robit, iar pământul său, țara sa, să servească drept „spațiu vital” pentru popoarele expansioniste.

E o datorie imperioasă ca în fruntea preocupărilor Căminului pe tărâmul sănătății să punem acțiunea pentru combaterea mortalității copiilor mici. „Ne mor copii” e strigătul de alarmă ce se aude pretutindeni în satele noastre. O acțiune energetică pentru salvarea lor e absolut necesară. De aceea fiecare Cămin va întreprinde prin toate mijloacele ce-i stau la îndemână o acțiune sanitară permanentă.

În acest scop fiecare Cămin va forma o comisie de igienă formată în primul rând din doamne și domnișoarele intelectuale, medicul local sau de circumscripție și persoanele cari sunt dispuse să lucreze cu deosebită trageră de inimă pe acest teren. Numărul membrilor e lăsat la aprecierea locală. Comisia își va alege un președinte sau o președintă și secretară și va întocmi un plan de acțiune igienică locală, pe care va căuta prin toate mijloacele și cu toate stăruințele să-l ducă la deplină realizare. În primul rând se va face educația mamelor prin conferințe ținute sătencelor, urmate de vizitări la domiciliu. Apoi se va organiza o vizitare periodică a sugacilor și copiilor de către medici, dându-se cu această ocazie toate sfaturile mamelor și prescriindu-se tratamentul necesar copiilor bolnavi sau debili. Pentru ca supravegherea copiilor să fie și mai efectivă doamnele din comitetul de igienă vor împărți satul în sectoare, luând fiecare un sector în grijă.

Recomandăm spre consultare broșura Nr. 195 din Biblioteca Poporală a Asociațiunii „Astra”: „Îngrijirea mamei și copilului mic” de dl Dr. Iosif Stoichiția.

Căminul va lua măsuri din vreme pentru strângerea plantelor medicinale netoxice, cari chibzuit folosite pot fi de mare

folos bolnavilor din sat, până la consultarea vreunui medic. Se va studia pentru aceasta „Toate leacurile la îndemână” de Dr. V. Voiculescu și (Nr. 4 din Cartea Satului scoasă de Fundația Culturală Regală „Principele Carol” și Nr. 146 din Biblioteca Poporală a „Astrei”). Strângerea acestor plante medicinale și mai ales a unora din ele ar fi de dorit să fie generalizată printre săteni, printr'o conferință cu ocazia căreia să se dea și îndrumările necesare pentru (colecționarea) culegerea, păstrarea și folosirea lor.

Căminul cultural e recomandabil să înființeze un fond de ajutor reciproc pentru membrii săi. Acest fond se poate crea printr'o taxă specială de înscriere și se augmentează prin contribuții speciale ocazionale. Din fondul de ajutor se pot da împrumuturi pentru caz de boală și ajutoare în caz de moarte. Împrumuturile se acordă în mod obișnuit pe termen de 3 luni și fără perceperea vreunei dobânzi. Ele înlesnesc membrilor săraci ai căminului puțința consultării la timp a medicului și cumpărarea medicamentelor. Ajutoarele de înmormântare se acordă tuturor membrilor răposați, dacă au fost în curent cu taxele de membri față de Cămin. Membrii Căminului în acest caz plătesc o contribuție egală suplimentară după fiecare răposat din rândurile lor. Mărimea ajutorului și suma contribuției o statorește adunarea generală anuală a Căminului. Pentru informațiuni detaliate și regulamentul tip al administrării fondului de ajutor reciproc Căminele doritoare se vor adresa direct d-lui Iosif Goșteanu inspector al Serviciului Social la Dârlos-Târnava Mare.

Educație fizică. Pentru educația fizică a poporului român Asociațiunea „Astra” a înființat încă de acum 10 ani societatea „Șoimii Carpaților”, ca subsecție de educație fizică a „Astrei”. „Astra”-Șoimii Carpaților cu deviza: „Totul pentru binele neamului. E o adevărată școală a vigoarei, conștiinței și disciplinei naționale în serviciul idealului național nou: „Eternitatea unei Români Mari și puternice”. În mersul său ascendent organizația șoimilor a dovedit cu prisosință că a găsit cea mai potrivită metodă pentru educația integrală a țaranului român. Recomandăm stăruitor tuturor Căminelor Culturale să înființeze în localitatea respectivă organizația „Astra”-Șoimii Carpaților. Acolo unde organizația șoimilor există Căminul îi va da întregul său sprijin pentru executarea programului șoimilor. Pentru cei neinițiați în mișcarea șoimilor rocomandăm broșura „Șoimii Carpaților”

(Nr. 226—227 din Biblioteca Poporală a „Astrei”). Procesele verbale de constituire pentru acordarea recunoașterii legale și instrucțiunile se vor cere dela conducerea centrală a șoimilor pe adresa : „Astra”-Șoimii Carpaților, Cluj, Strada Mico Nr. 3. Șoimii Carpaților sunt unitate componentă a Străzii Țării.

III. Muncă.

Căminul Cultural pe tărâmul muncii va nizuși la o mai bună producție (calitativă și cantitativă) și la justa ei valorificare. Căminului îi mai revine și sarcina inițierii și conducerii muncii de folos obșteșc în sat.

Agricultura, fiind ocupația principală a poporului român, va fi pe primul plan al preocupărilor Căminului în direcția muncii. Prin conferințe și prelegeri iscusite, dar mai ales prin exemple practice pilduitoare și convingătoare, Căminul se va străduși neîncetat să introducă un spirit gospodăresc modern, care să contribuie la ridicarea bunei stări a satului și prin el a țării.

Căminul va procura pentru uzul comun al membrilor mașinile agricole și uneltele de întrebuințare mai rară, pe cari țărani nu și le pot procura individual. Aceste mașini și unelte, proprietatea Căminului, vor fi administrate de economul acestuia și vor fi date spre folosință membrilor, contra unei mici taxe, cari să asigure întreținerea, repararea și cu timpul înlocuirea lor. Un Cămin Cultural adevărat nu se poate închipui fără o remiză de mașini și unelte agricole. Numai prin înființarea remizei, Căminul își poate legitima utilitatea lui pe tărâmul muncii în ochii sătenilor, iar aceștia convinși de folosul lui nu vor întârzia să se înscrie în număr cât mai mare în rândul membrilor.

Creșterea animalelor domestice fiind de importanță capitală într'o țară agricolă, Căminul sătesc va lucra cu plan metodic la ameliorarea raselor de animale și menținerea sănătății lor. Pentru această acțiune se impune neapărat o strânsă colaborare cu organele zootehnice și sanitare-veterinare, precum și cu celelalte autorități agricole (Agronomi regionali, Camere de Agricultură, etc.).

Un rost esențial al Căminului este realizarea unei colaborări fericite între țărănimea din sat, organizată în cadrul Căminului și autoritățile de Stat de diferite resorturi, precum și cu diferitele instituții.

Inițiativa întovărășirii sătenilor în vederea vaccinării animalelor cu seruri, eventual înființarea stației de serovirilizare, intră în datoriile Căminului.

O campanie pentru construire de platforme de gunoi se impune pretutindeni. De asemenea și răspândirea folosirii groapelor de nutreț murat.

Recoltarea și conservarea igienică a produselor animale și în special al laptelui nu trebuie neglijată. Laptele oilor și vacilor noastre rămâne deseori nevalorificat la valoarea lui reală, din cauza lipsei cunoștințelor și deprinderilor civilizate privitor la prepararea și conservarea derivatelor laptelui.

Căminul va înființa acolo unde e posibil și câte o asociație locală pentru asigurarea reciprocă a vitelor.

Ingrijirea rațională a pomilor fructiferi și stropitul lor cu soluțiile necesare nu va fi uitată. Ar fi de dorit ca fiecare Cămin să-și procure utensiliile necesare pentru tratamentul pomilor roditori și prin deprinderea membrilor cu utilizarea lor să contribuie la sporirea producției pomicole.

O cât mai largă răspândire a ocupațiilor agricole anexe se impune. Apicultura, sericicultura, creșterea rațională a pasărilor de curte nu vor fi neglijate nici ele.

Indrumarea casnică gospodărească a femeilor, cari vor fi și ele organizate într'o secție aparte a căminului, va fi în mod obligator un punct esențial în programul de muncă al Căminului. În cadrul secției femeilor își are mai ales locul răspândirii cunoștințelor igienice asupra păstrării alimentelor în timpul călduros, sfaturi și demonstrații privitor la grădina de zarzavaturi, creșterea pasărilor de curte, învățarea bucătăriei de sezon, prepararea conservelor de coacăze, aghișe, cireșe, caise, etc. În secția femeilor vor activa în primul rând doamnele intelectuale dela sate.

Secția femeilor își va procura pentru uzul comun al membrilor vasele și tacămurile necesare la nunți, pomeni, etc. Acestea vor fi păstrate de econoama secției și se vor da spre folosință numai membrilor cari sunt la curent cu obligațiunile față de Cămin.

Căminul va da o deosebită atenție educației cooperatiste a satului. În fiecare sat, dar mai ales acolo unde comerțul este în mâna străinilor, să se înființeze de către Cămin o cooperativă de aprovizionare și valorificare. În centrele mai însemnate se vor înființa bănci populare. Cooperăția din ținuturile noastre e prea

puțin dezvoltată. E absolut necesar ca ea să fie generalizată și consolidată peste tot. Căminul va începe imediat cu pregătirea terenului și va propaga neincetat indeia de întovărășire și cooperație, iar atunci când împrejurările sunt favorabile se va purcede neîntârziat la fapte.

Lucrările de folos obștească se vor stabili după nevoile locale.

IV. Mînte și suflet.

Conducerea Căminului Cultural va lua din timp măsuri pentru demna lor sărbătorire a zilelor mari.

Programul oficial al serbărilor se va comunica din partea oficialităților. Avînd însă în vedere că programele acestea sosesc tîrziu la sate, Căminul are obligația să pregătească din timp punctele ce vor figura în program, pentru a nu fi nevoit să recurgă la improvizatii de ultima oară. Căminul trebuie să facă dovadă de prevedere și bună organizare în toate direcțiile, dar mai ales aceste sărbători însemnate nu este permis a le neglija și a nu le folosi ca admirabile prilejuri pentru a sădi adînc în sufletele sătenilor dragostea de rege, neam și țară.

E absolut necesar ca fiecare Cămin să aibă un cor sătesc, iar în cazul cînd nu s'ar putea organiza din lipsă de dirijor priceput se vor învăța unison cîntările naționale principale ca Imnul Regal, Pe-al nostru steag, Deșteaptă-te Române, Imnul „Astrei, etc. N'ar trebui să mai rămîna nici un român care să nu cunoască textul și melodia acestor cîntări. Ce grandioase ar fi marile manifestații naționale dacă întreg poporul ar intona cîntările acestea. S'a putut constata uneori că manifestații spontane, pornite din adîncul sufletului poporului, nu s'au putut exterioriza complet din lipsa cunoașterii textului complet și a melodiei corecte a cîntărilor noastre naționale. De aceea Căminele vor instrui membrii și întreg poporul deprinzîndu-i cu practicarea cîntării principalelor cîntări naționale.

Pentru domniile conferențieri cari vor cuvînta cu aceste ocazii despre însemnătatea zilei, recomandăm spre consultare broșurile tipărite în Biblioteca Poporală a „Astrei” anume în acest scop. Acestea sunt: Nr. 239 „Zile Mari” de dl Horia Teculescu și Nr. 240—241 „Zile Mari” de d-nii Gh. Beniog și Aurel Radu. Ambele broșuri, pe lângă conferințe model pentru fiecare sărbătoare națională, cuprind și material select pentru declamare.

Cu prilejul zilei eroilor fiecare Cămin va întocmi lista eroilor din sat, care va fi apoi introdusă în Cartea de Aur a Căminului. (Aceasta se va primi deodată cu celelalte registre obligatorii).

O datorie de onoare pentru Cămine este ridicarea unui monument, sau troiță, pentru cinstirea eroilor. Acolo unde nu s'a făcut această dovadă de cinstire a eroilor, Căminul nu va întârzia să o înfăptuiască cât mai neîntârziat. În localitățile unde sunt morminte de eroi Căminul le va lua în grija sa. Ar fi de dorit ca în localul fiecărui Cămin la loc de frunte să se aranjeze un colț al cultului eroilor, unde să se așeze și fotografiile eroilor din sat.

În raportul lunar pe Mai se va completa la punctul 6, lăsat liber, dela capitolul „Cultura minții și a sufletului”, cu titlul *Monumentul Eroilor* și se va raporta în dreptul lui dacă există în sat monument sau troiță pentru cinstirea eroilor, iar în caz negativ ce fonduri s'au strâns în acest scop.

O grijă deosebită se va pune și pentru o mai bună îngrijire a cimitirului din sat, care în multe locuri este neîngădit, cu mormintele neîngrijite, dând o înfățișare ce nu arată nici un semn de cinstire a înaintașilor. Această tristă stare poate fi ușor îndreptată prin stăruința Căminului și cu puțină bunăvoință cimitirele din satele noastre ar avea altă înfățișare.

Căminul Cultural va organiza biblioteca satului. În acest scop va interveni pe lângă toate instituțiile și societățile din sat pentru concentrarea tuturor bibliotecilor într'una, singură, la Cămin. Numai prin centralizarea bibliotecilor se va putea crea o bibliotecă puternică, rațional administrată și în stare să-și îndeplinească rolul său cultural. La timpul său, Căminul va primi instrucțiuni complete despre modul de organizare a bibliotecii unice.

Fiecare Cămin va procura un aparat de radio pe care îl va instala în sala de conferințe. Dumineca, în sărbători și cu ocazia unor evenimente solemne se vor asculta audițiile cu întreg poporul doritor.

Indatoririle secției culturii minții și sufletului cad în sarcina Cercului Cultural al „Astrei”, care întregește în mod armonic organizația Căminului Cultural.

Selecțiunea valorilor biologice

de I. Făcăoaru.

Din articolele anterioare reieșea, că nivelul mediu al înzestrării intelectuale, în straturile noastre sociale, este cu atât mai înalt cu cât nr. indivizilor componenți este mai mic. Inzestrarea intelectuală medie a unei clase sau a unei școli este cu atât mai ridicată, cu cât intelectualitatea părinților lor este mai pronunțată.

Valoarea biologică — medie a locuitorilor unui sat bogat, este superioară celorla dintr'un sat sărac. Deosebirea nu este numai de ordin psihic, ci și de ordin fizic. Compoziția rasială a locuitorilor unui sat bogat e deosebită de cea a unui sat sărac, după cum alta este structura rasială și psihică a orașenilor în comparație cu populația rurală.

Copiii provenind din părinți, care ocupă centrul sau punctele cele mai favorabile ale satului, au în medie, o înzestrare superioară copiilor dela periferia lui. Copiii orașelor mari, sunt în general superiori copiilor orașelor mici, după cum copiii din centrul orașului sunt în medie mai bine înzestrați ca cei din străzile mijlocii, și aceștia mai bine înzestrați ca cei dela periferia orașului.

În ce privește originea socială a talentelor noastre naționale, n'avem încă la îndemână un studiu biometric. Putem totuși sta-tornici următoarele: *a)* Purtătorii noștri de cultură provin în majoritate din mediul rural; *b)* Elementele ce se ridică din mijlocul satelor noastre reprezintă elita lor și contribuția lor în toate domeniile noastre sociale este covârșitoare; *c)* Din satele noastre pleacă nu numai elita lor, dar și elemente mai puțin înzestrate, care neputându-se valida, constituie o pierdere etnică; *d)* Traiul în mediul urban are drept urmare epuizarea, sterilizarea și dispariția celei mai bune părți din populația noastră. Risipa capitalului uman primejduiește grav viitorul neamului și soluția problemei se cuvine cercetată până nu-i prea târziu.

Deosebirea între elevii din diferite medii sociale sare în ochi, mai ales pentru profesorii secundari, care predau același obiect

în școli diferite : să zicem la liceul militar dela Mănăstirea Dealu, la liceul de băieți Enăchiță Văcărescu din Târgoviște și la școala normală de băieți din același oraș. Ordinea menționării acestor școli exprimă și ierarhia calității performanțelor școlare și prin asta însăși ierarhia înzestrării lor naturale medii a elevilor. Explicația acestor deosebiri după vechea concepție era aproximativ următoarea : Dacă elevii dela Mănăstirea Dealu au o școlaritate superioară celor dela alte școli este pentru că : a) Regimul sever, vieța disciplinată și regulată de internat le îngăduie o activitate școlară mai zeloasă și întrețin o atmosferă prielnică preocupărilor serioase ; b) Alimentația și în genere educația fizică mențin organismul în stare optimă ; c) Profesorii sunt cu grijă selecționați și mai de-aproape controlați ; d) Acțiunea educativă a ofițerilor pedagogi selecționați ; e) Materialul intuitiv didactic la îndemâna elevilor, înlesnește predarea temeinică a cunoștințelor. Asta pentru a explica deosebirea între un liceu militar și unul civil. În ce privește comparația între un liceu și o școală normală se mai adaugă încă trei factori, cel puțin :*) f) Biblioteca părinților intelectuali e folosită de copii ; g) Atmosfera și exemplul activității intelectuale din familie ; h) Părinții cu dare de mână iau meditari pentru copiii lor. De toate aceste împrejurări prielnice sunt lipsiți elevii de școală normală.

Nu negăm contribuția acestor factori la calitatea școlarității, dar nu sunt ei singuri în joc, așa cum se crede de obicei. Toți acești opt factori exogeni, sunt contra-balansați de unul singur endogen : *înzestrarea naturală*. Aplicarea normelor selective nu vor intra în practica instituțiilor noastre sociale și înainte de toate, în practica învățământului nostru, până ce semnificația factorului ereditar nu va fi în întregime recunoscută.

Variația calității școlarității nu reiese cu evidență, decât pentru profesorul abilitat la mai multe școli. Chiar dacă realitatea e înțeleasă de el, cauzalitatea îi scapă de multe ori. În deobște se admite fără analiză, că aptitudinea școlară este identică la toți copiii. Deosebirile sunt puse pe seama factorilor menționați, dându-se cauzalității lor o interpretare falșă.

*) Intr'o convorbire, un coleg rostea odată o concepție ciudată : Copiii intelectualilor ar fi mai inclinați pentru activitatea intelectuală prin însăși moștenirea acestor deprinderi dela părinți. Firește, o asemenea explicație neolamarckistă nu poate fi luată în serios.

În ziare și reviste se scrie mult despre rolul școlii și al dascălului. În mai toate aceste articole se încredințează educatorii pentru școlaritatea proastă a elevilor. De vreme ce aceiași autori pun calitățile elevilor pe seama școlii, e firesc ca pentru defectele lor să fie responsabilă tot școala. Departe de noi gândul de a neglija rolul dascălului. Dimpotrivă. E sigur că elevii cu un dascăl slab vor avea nivelul cunoștințelor coborât și invers cu un dascăl de valoare. Miezul chestiunii în discuțiune însă, e acesta: Indiferent de valoarea lui, să presupunem că un dascăl are două clase A și B. Elevii bine înzestrați din A au o școlaritate cu mult superioară celor din B. Rezultatul unui concurs între două clase, în care s'ar determina cunoștințele elevilor, firește că ar fi incomparabil mai puternic influențat de calitatea dascălilor respectivi, decât cum ar fi rezultatul examenului mintal cu ajutorul testelor. Într'un concurs ipotetic pentru măsurarea cunoștințelor între o clasă cu un dascăl slab, dar cu elevi bine înzestrați și între o clasă cu dascăl bun dar cu elevi rău înzestrați nu se poate prevedea de ce parte ar fi victoria. În schimb, se poate prevedea de partea cui va fi victoria în viața socială. Validitatea în viața socială va fi hotărât de partea inteligenței naturale, indiferent de calitatea dascălului. Media acestei validități la foștii elevi mai bine înzestrați, dar cu dascăl slab, va fi cu mult superioară celor mai slab înzestrați, dar cu dascăl bun.

Formulate așa, aceste adevăruri sună banale. În practica conducerii de stat, ele sunt totuși neglijate și se procedează ca și când contrariul ar fi adevărat. E neapărat necesar să avem dascăli cât mai buni, instituții școlare cât mai proprii și mai bine organizate. Dar numai cu atâta am neglijat esențialul: *calitatea biologică a elevilor*.

Ori cât de savant am organiza învățământul cu toate instituțiile și cu toți educatorii, calitatea biologică a neamului nu se va ridica cu nimic, absolut cu nimic, dacă nu vom da pas valorilor naturale. Organizarea savantă care ar fi potrivnică realității biologice ar duce corpul etnic cu atât mai repede la ruină. Dovadă este ceea ce se întâmplă sub ochii noștri azi. Smulgem elementele dela țară spre a le arunca în mediul urban, în cimitirul etnic. În aparență motivul e întemeiat: credem că promovăm elementele dela țară pentru a româniza viața economică, culturală și socială. Le „pregătim“ spre a pune stăpânire pe orașe. Și cel

puțin dacă în adevăr le-am pregăti. Dar nu le pregătim de loc. Nu „oricum” și nu „oricine” poate pregăti și mai ales nu „pe oricine” putem pregăti și pentru „orice”. Noi deschidem școli tehnice sau de comerț și așteptăm liniștiți să se românizeze comerțul și industria. Acum 15—20 de ani erau oameni și mai optimiști. Înființau gimnaziile sau licee teoretice spre a cuceri viața economică! Și acțiunea lor era pe deplin logică *pentru ei*. Ei se hrăniseră cu învățătura intelectualiștilor francezi. Reformatorii noștri au învățat chiar la izvor, că faci din oricine ce vrei. Că faci chiar genii după trebuință, cu ajutorul școlii și al educației. Cum să nu poți „pregăti” atunci elemente cu rosturi mult mai simple — comercianți, industriași și meseriași? Nu tăgăduim de loc acestor oameni bunele intenții, dar le tăgăduim altceva: cunoașterea făpturii umane și mai ales o adecvată intuiție a realității.

Dar dacă nu putem „pregăti” elemente pentru aceste sectoare ale vieții noastre naționale, cum adică — ar putea întreba cineva nedumerit — trebuie să renunțăm? Nu-i nădejde de găsit vreo soluție? Ba da! Decât drumul spre liman este cu totul altul. Putem „pregăti” elemente pentru viața economică, dar după ce mai întâi le-am nimerit pe acele alese dela naștere de însăși destinul lor. Cine n'are dispoziția de a fi gospodar, nu va fi, în oricâte școli monumentale și cu orice fel de dascăli l-am pregăti. Școala o va putea absolvi cu media 10 — dacă are și minte — dar nu se va alege nimic de toată inteligența și pregătirea lui. Cu atât mai rău când e și un element slab. Cel care din momentul concepției lui n'are norocul să aibă un germene de soi, va fi târît de întâmplare să absolute o școală de agricultură, dar coboară acolo unde-i predestinat de sărăcia moștenirii lui ereditare. Aceste epave biologice devin orice — cum spunea colegul *I. Breazu* (în nr. 1 pe 1939, p. 49) — „scribi prin percepții, agenți de poliție sau chelneri”, numai agricultorii nu. Un coleg de școală primară din sat cu mine (Muncel-Putna) a fost școlar excelent și în sat și la școala de viticultură. După absolvire, în loc să-și practice profesia fie la el, fie la alții s'a reangajat în armată ca plutonier. Pentru rea conduită a fost exclus din armată. S'a întors în sat, și-a risipit toată moștenirea părintească și e acum de mai mulți ani slugă la odaia (adică în pădurea) unui consătean, fără nici o școală. De ce? Poporul nostru știe: „apa la matcă și omul la teapă”. Alte elemente nechemate „ajung” și rămân în cariera

pentru care i-a pregătit școala. Rămân însă toată viața lor o pacoste pentru societate. Statul plătește pentru a fi furat și înșelat. Alteori pentru a fi incurcat. Un învățător — G. C. Bogz, jud. Roman — a luat definitivatul după al treilea examen cu ajutorul unor mari protecții. La școală, colegii i-au dat o operație simplă de aritmetică: să împartă un număr zecimal la unul întreg. N'a știut să facă operația și nici împărțirea numerelor inversate. Ambele socoteli au fost pe urmă rezolvate de o fetiță din clasa IV. Tot școala e vinovată ?

De aceea nu ostenim a cere neconținut — *selecțiune*, adică chivernisirea capitalului uman. Avem sub ochi națiuni care trebuie să caute mult mai puțin ca noi, până să dea de minunate calități pentru agricultură, grădinărit, comerț, tehnică sau *conducere*. Și totuși aceste națiuni caută asemenea calități de timpuriu: cu grijă, cu ardoare, cu metodă și mai ales cu evlavie față de ceea ce iese *bun* din mâna ziditorului.

Englezii au introdus de mulți ani burse pentru toți copiii bine dotați, fără a limita ajutorul la cei săraci. Belgienii au legiferat acele „Fonds des mieux doués” încă din 1921. Ca bază a selecțiunii se ia întreaga personalitate și nu numai școlaritatea. Și anume: caracterul, inițiativa, spiritul de observație și fantazia. Germanii au organizat școli de toate categoriile adaptate tuturor dispozițiilor ereditare valoroase. Tinerii deosebit de inzestrați pot trece la universitate fără studii liceale. După o măsură recentă anunțată la 24 Aprilie a. c., se desființează toate taxele școlare spre a se promova la maximum selecțiunea elementelor de elită.

Suntem întâmpinați uneori de păreri ca acestea: nu-i nevoie nici de „pregătire” și nici de „alegere” la noi. Inteligența românului birue orice. N'a spus un ministru de interne, pe vremea democrației, că românul e cel mai inteligent de pe lume? Această dispoziție pentru auto-înșelare, pentru lingușirea care adoarme, a fost la timp biciuită cum se cuvine de Profesorul *Rădulescu-Motru*.

Așa dar selecțiune biologică! Să fie determinate valorile reale, să fie promovate și nu anihilate! Cum? Aici e rostul specialiștilor! Ei știu și au arătat demult cum. Rămâne să fie chemați la treabă oamenii competenți. Să se pună la contribuție știința laboratorilor pentru alegerea valorilor umane, cel puțin în mă-

sura în care se pun la contribuție laboratoriiile pentru alegerea pământului sau a semințelor.

E necesar ca exodul populației rurale la oraș, cu rost și deseori fără rost, să fie controlat. Și mai ales e nevoie să se controleze desrădăcinarea tineretului. Nu se poate pretexta că nu sunt fonduri. Se creiază atâtea instituții noi, se controlează impozitele, mișcarea băuturilor alcoolice. Se va putea controla și mișcarea sau distribuția elementului om. Să nu se îngăduie nimănuî ocuparea unui loc în ierarhia vieții sociale, pe care nu-l merită. Dar să nu rămână niciun merit neașezat în locul pentru care l-a învrednicit destinul său biologic. Numai așa vom apăra societatea de viermii dela rădăcina ei și de ratați. Așa vom înlesni fiecăruia eficiența maximă. Popoarele cu bogății spirituale și morale își vor grăbi progresul, întărindu-se și mai mult, iar popoarele cu însușiri mai modeste își vor găsi aici singura lor armă împotriva descurajării, a decăderii și a dispariției lor.

Trăim azi într'o atmosferă aspră. Această concepție despre viață va deveni în deceniile cari vin și mai aspră. Conștiința umană se orientează către respectul față de valorile reale. O nouă tablă de valori individuale a fost atârnată pe frontispiciul dela intrarea în secolul al XX-lea. Va fi la fel și pentru valorile etnice. Vor dăinui noroadele care își vor justifica existența cu propria lor valoare. Lumea nu se sinchisește prea mult de dispariția popoarelor nevrednice, -- fie mici, fie mari, — dar conștiința universală tresare pentru nedreptatea făcută națiilor capabile și eroice, oricât ar fi de mici. Trebuie să intre în conștiința fiecăruia, că pământul nu-i un drept de veci al nimănuî. Pământul e un dar al providenței, făcut celui mai vrednic, numai pentru timpul cât rămâne vrednic. Noroadele cu un singur merit, acela de a face umbră pământului, pot fi tolerate dar ele n'au dreptul la existență. Ele dispar, pentrucă dăinuirea lor e potrivnică legilor de fier ale naturii. Să avem consecvența și curajul înțelepciunii poporului nostru: „omul vrednic sfințește locul”. Urmează că cel nevrednic păcătoșește locul. Pentru individ ca și pentru națiune, obârșia tuturor drepturilor e scrisă pe singurul blazon, care trebuie respectat: *vrednicia personală, vrednicia etnică*.

Ocrotirea familiei pentru binele neamului

de **Dr. Ovidiu Comșia.**

Ocrotirea familiei se situează în șirul tendințelor moderne preocupate de reclădirea colectivităților umane. Ea face corp comun cu noile concepții întemeiate biologic și, cari s'au ridicat succesiv împotriva abuzului de spirit libertar de factură democratică. De sigur că, dacă spiritul libertar s'ar fi limitat numai la cadrul politic, pentru care se făurise, nu am avea prea multe să-i reproșăm. Dar el, părăsindu-și acest cadru primar, s'a infiltrat progresiv în toate domeniile de gândire și activitate umană. Repercusiunile pe cari le-a avut asupra vieții individuale și colective sunt prea numeroase pentru a le putea încadra în limitele unei mențiuni sumare; ele au fost înșirate însă în notițele noastre anterioare apărute la pagina biopolitică a acestei reviste.

Reamintim numai opoziția ce există între spiritualitatea individualistă și materialistă, ca o inevitabilă consecință a liberalismului exuberant și, între noua spiritualitate întemeiată pe datele recente ale științelor biologice. Cea dintâi, se sprijină pe diferite construcții filosofice și sociologice, îmbrăcate în haina aparenței științifice, în timp ce a doua se desprinde din cercetările obiective asupra sensului și evoluției vieții însăși. Cea dintâi e transitivă căci rezumă doară spiritul unei epoci istorice, iar a doua e permanentă ca și legea naturală ce îi stă la temelie. Cea dintâi credea în individ, în egalitate, în libertate și în puterea fără limite bunurilor materiale, ignorând faptul că individul nu e decât un episod neînsemnat în eterna scurgere de vieață, că nici un individ nu este egal cu celălalt, că libertatea nu poate fi un privilegiu al tuturor și că mai presus de bunurile materiale sunt bunurile biologice: sănătatea, mintea și sufletul. Știința vieții cu legile ei făurite după planul eternității, face abstracție de tot ceea ce se întemeiază pe realități temporare. Și omul, a înțeles individual, este o astfel de realitate; spiritualitatea nouă, ancorată biologic, despoaie pe individ de dreptul de a se considera pe sine ca fiind o unitate socială sau o unitate de vieață. Il despoaie de credință egalitatea lui, arătând că orice individ e deosebit de celălalt prin înzestrarea biologică primită ereditar, dela înaintași. Că în fiecare sunt preformate alte calități și alte defecte ancestrate. Că în funcțiune de ambianță externă și socială, evoluția ulterioară a cali-

tăților și defectelor e alta dela un individ la altul și mai ales, că această ambianță e incapabilă să producă prin ea însăși calități noi, în scurta etapă a unei vieți, sau a unor generații; geneza de atribute noi fiind rezervată doar timpului geologic măsurat în lungimi de aere.

Cu alte cuvinte, ambianța externă și socială are, practic, numai rolul unui modificador sau modelator al atributelor preformate. Libertatea ca atribut universal uman cade, de asemenea în fața științei obiective. Ea trebuie acordată cu interesul colectiv și ierarhizată după valoarea interioară a individului. Și dacă vechiul liberalism justifică dreptul individului de a aspira la toate bunurile și ierarhiile și a le dobândi prin orice mijloace, spiritualitatea nouă, întemeiată pe legi apriorice, fixează norme riguroase, după capacitate biologică (fizică, intelectuală și morală) a fiecăruia.

La noi această disciplină și spiritualitate în același timp, și-a primit cunoscutul nume de „biopolitică” și vizează cimentarea noului crez în toate compartimentele fundamentale ale Statului.

După detronarea individului suveran, științele sociale în transfigurare biologică au venit să așeze în locul lui, familia. Aceasta devine cu drept cuvânt unitatea biologică și socială. Căci dacă individul e trecător, în completarea lui în dinamica generațiilor, el câștigă valori permanente. De aceea în efortul ei de redresare a colectivității etnice și sociale, biopolitica așează ocrotirea familiei.

Ocrotirea familiei devine din ce în ce mai mult o știință cu largi perspective practice. Ea nu numai că se situează în șirul noilor eforturi de protecție și ameliorare a capitalului uman, etnic, rasial sau pur și simplu colectiv, dar deține sensul însuși al întregului program. Aceasta cu atât mai mult cu cât daunele reflectate din civilizația materialistă au venit aproape toate să sdruncine temelia familiei, ca și când această instituție ar fi fost obiectul principal pentru o întreagă coaliție de forțe disolvante. Căsătoriile tardive, celibatul, familiile întemeiate pe considerații financiare, emanciparea femeii și profesionismul, familiile sterile, divorțul, concubinajul, căsătoriile de probă, etc. sunt totatătea fapte cari cad în sarcina vechiului liberalism democrat. Măsurile de redresare nu au izvorit de sigur din considerațiuni sentimentale, dintr'un tra-

dițional atașament față de familie și instituție în sine. Ele au fost impuse de efectele secundare pe care le-a dat familia în decadență. Aceste efecte secundare au fost resimțite sub o dublă formă: demografic și eugenic, adică printr'o descreștere a populației ca atare și mai ales prin descreșterea elementelor cu o înzestrare biologică normală sau superioară. În fața perspectivei prăbușirii etnice, măsurile de refacere trebuiau luate după un amănunțit studiu asupra cauzelor ce o determină. S'a văzut că aceste cauze pot fi într'adevăr multiple dar că în esența lor ele se desprind din criza prin care trece familia modernă. În felul acesta problemele familiei au ajuns în centrul actualității, iar noțiunea de ocrotire a familiei tinde să se consoleze din ce în ce mai mult în termenii nu numai a unei științe autentice, dar și a unei noi concepții de viață.

Ca știință, ocrotirea familiei se bazează pe studiul cauzelor și formelor degradării familiei, precum și a măsurilor de refacere. Metodele și le împrumută, pentru ambele cazuri, mai ales din biologie și sociologie, iar îndeplinirea practică a programului se face prin instituțiile de Stat (biologică).

Ca spiritualitate, se desăvârșește prin trăirea noastră în ea. Prin dobândirea sentimentului viețuirii noastre în eternitatea neamului prin familie. Prin conștiința solidarității noastre cu toți cei cari au fost și vor fi; prin legătura de sânge și datini cu străbunii și urmașii, prin credința în perfectibilitatea neamului prin întemeierea de familii bine înzestrate ca valoare biologică și de o accentuată prolificitate.

Astfel, ocrotirea familiei sub dublul ei aspect științific și spiritual, e punctul în jurul căruia gravitatea în cea mai mare parte, programul rațional de dirijare a oricărei colectivități umane pe drumul unei evoluții purea ascensionale.

In amintirea Eroilor căzuți

Conferință rostită la sfințirea Monumentului Eroilor din com. Blăjel, jud. Târnava Mică,
in ziua de 18 Mai 1939

de **Olimpiu Boitoș.**

Când mă gândesc la monumentele pe cari le înălțăm în cinstea morților — cum este acesta, sfințit astăzi prin rugăciunile cucernice ale preoșilor, prin lacrămile rudeniilor și prin gândurile bune ale tuturor celor de față — îmi pare că aceste monumente sunt un semn de vrednicie pentru om, dar sunt în același timp și un semn de slăbiciune.

Semn de slăbiciune, pentru că amintirea morților ar trebui să fie atât de adânc săpată în sufletele noastre încât să nu avem nevoie de semne din afară care să ne-o împospăteze; ea să fie veșnic vie și atât de puternică încât prin tăria ei să înduioșeze și sufletele celor îndepărtați, cari n'au cunoștință precisă despre acești morți slăviți. Aceasta cu atât mai mult, când nu este vorba de ființe ce au părăsit acest tărâm prin jocul întâmplării sau la capătul unei vieți împlinite, ci de morți cari și-au jertfit viața pentru binele deaproapelui, pentru binele obștesc, cum este cazul morților a căror amintire o cinștim astăzi. Căci acești morți nu sunt numai ai familiilor și ai rudeniilor lor, nu numai ai comunei care întregă le dă astăzi cinstea cuvenită, ci sunt în același timp morții țării și morții națiunii întregi.

Dar iată că sufletul omului este prea slab, omul singur simte slăbiciunea uitării și atunci își pune la anumite locuri pe unde umblă mai des, sau în locuri închinete anume amintirii celor morți, semne văzute cari să-și aducă aminte.

Și totuși, monumentele înălțate în cinstea morților sunt o dovadă a vredniciei omului. Pentru că ele arată hotărârea, voința nestrămutată a omului de a prelungi în veac această amintire, de a o prelungi peste durata unei vieți omenești și de a o transmite astfel urmașilor, nesfârșitelor serii de urmași. Legătura dintre cei ce au fost și cei ce vor fi se întărește și, în felul acesta, cei ce

au fost continuă și după moarte să le dea urmașilor tărie morală, putere sufletească, de care nu este om să nu aibă trebuință în lupta grea ce ne-a fost sortită pe acest pământ.

Ce belșug de asemenea putere sufletească reprezintă bunăoară amintirea acestor morți ai patriei și ai națiunii, bărbați plecați în floarea vieții să lupte pe câmpurile de bătaie, unde moartea îi pândea în fiecare clipă și să făurească prin jertfa vieții lor un viitor mai bun, o viață mai bună pentru nația din care fac parte! Și atunci când acestora le înălțăm monumente, noi dăm dovadă că prețuim fapta lor după cum se cuvine și prețuind-o pe ea dăm preț însăși vieții noastre.

Și mai înseamnă ceva aceste monumente. Ele vorbesc despre voința noastră de jertfă, ca o altă răsplată a moștenirii primite. Nu-i mare, poate, jertfa ce o face o obște pentru ridicarea unui monument ca acesta, dar mare rămâne voința de jertfă, ca semn al recunoștinții. Și cum n'am avea această voință de jertfă, când răsplătim cu ea cea mai mare jertfă pe care o poate face cineva! Vieța e cel mai frumos dar pe care-l avem dela D-zeu, spune un scriitor creștin. Și acest dar, cel mai frumos și cel mai de preț, pe acesta l-au jertfit eroii noștri. Prin urmare recunoștința noastră trebuie să se arate și ea prin jertfă, prin voința și dragostea noastră de jertfă.

Dar recunoștința noastră ne-o arătăm în felul acesta nu numai față de scumpii noștri morți, ci și față de puterea cerească, față de D-zeu care le-a dat lor tăria sufletească să facă jertfa pe care au făcut-o, iar pe noi ne-a învrednicit să ne bucurăm de roadele ei.

Există o răsplată dumnezeiască, o dreptate a lui D-zeu care se arată din când în când celor vrednici și care este mai mare decât dreptatea oamenilor. Se vede că neamul nostru românesc a fost vrednic de această răsplată, căci ea a venit și datorii suntem cu recunoștință.

Și ce ne-ar putea arăta mai bine dreptatea dumnezeiască decât împrejurarea care i-a dus pe acești înaintași la suprema jertfă, jertfa vieții lor! Gândiți-vă numai!

Eram cetățeni ai unei țări străine. În patria noastră de atunci, eram copiii nimănui. Pământul în cea mai mare parte era în stăpânirea celor puțini, adică a străinilor. Noi, cei mulți, de cele mai

multe ori nu aveam alt drept decât să robim pe acest pământ, care rodia pentru alții belșugul și nouă nu ne rămânea decât o amară coajă de pâne. La orașe de asemenea, slujbele cele înalte, profesiunile cele mai cu vază și mai mănoase erau tot ale celor puțini, ale străinilor, iar nouă ne rămânea, doar slujbele mici, doar profesiunile cari cer numai trudă multă din partea omului, iar răsplata pământească la care are drept omul după munca lui era redusă.

Și dacă ar fi fost numai atât ! Dar câtă batjocură și câtă asuprire ! Puterile omenești au o margine, iar Românul era adeseori silit să treacă peste aceasta margine și să nu cunoască odihna necesară pentru refacerea puterilor atunci când nu era el însuși stăpân pe viața lui. Și Românul era împiedecat să-și cultive graiul strămoșesc, să-și cultive virtuțile strămoșești ; era împiedecat să-și arate mândria lui românească, mândria națională care-i razim vieții și dă preț vieții noastre pe pământ. Școale mici, cu limbă de predare românească, aveam puține și pe toate trebuia să le susținem din truda noastră, fără ajutorul Statului, care totuși era și Statul nostru și în casa și dela noi dări, ba poate că încasa dela noi mai mult decât dela alții. Școli mijlocii, gimnazii și licee, aveam și mai puține și mulți dintre ai noștri cari aveau chemare spre învățătură ori voință de a se ridica din mulțime spre a fi pe urmă îndrumători ai mulțimii, erau nevoiți să învețe în școli străine, cu ocări și nedreptate. Iar școală superioară, universitatea în limbă românească pe care a dorit-o marele Avram Iancu, eroul și mucenicul revoluției naționale din 1848, n'am putut avea, cu toate că noi eram cei mulți și cei de baștină în această țară a Ardealului. Doar de temnițe aveam parte din belșug, căci în încăperile lor au stat adesea lângă răufăcători cei mai buni dintre noi, fără să aibă altă vină decât dragostea de neam și un simț de dreptate.

Și a venit războiul cel mare. Și la chemarea patriei de atunci, care era vitregă cu noi, am răspuns și noi, pentru că sunt și porunci omenești pe cari nu le poți discuta, pe cari trebuie să le implinești. Și s'au împănat toate fronturile cu flăcări și cu bărbații români. Până și frontul de răsărit al țării, de unde se iveau razele libertății, razele dreptății lui D-zeu. Am trăit și acest calvar, al luptei dintre frate și frate și se știe că noi am dat cea mai mare jertfă de sânge, pentru că ai noștri au fost împinși neincetat în linia de foc.

Dar pentru ce luptam noi? Pentru o patrie vitregă și împotriva unor popoare cari ne prețuiam mai bine decât propria noastră patrie și ne promiteau libertatea națională cu toate drepturile legate de ea, drepturi refuzate în propria noastră patrie. Iar mai târziu, împotriva propriilor noștri frați din Țara Românească liberă, sâmburele patriei de astăzi. Și timp de patru ani a ținut această jertfă și acest calvar, la care nu erau părtași numai cei de pe front ci și cei rămași acasă.

Dar, iată că la urmă s'a petrecut o minune. La urmă a venit dreptatea lui Dumnezeu, în care toți vedeam, dar a cărei împlinire n'o puteam prevedea toți, n'o prevedeau decât unii, puțini, cei aleși. Dreptatea a venit și toată jertfa noastră, precum și toate suferințele, toate umilințele, toate nedreptățile din trecut, au fost răsplătite prin această dreptate. Și de bună seamă că dacă dreptatea lui D-zeu a venit, înseamnă că am fost vrednici de ea.

Iar astăzi suntem toți Românii într'o singură țară, care este patria noastră cea bună. Azi suntem singuri stăpâni pe soarta noastră și atârnă numai de vrednicia noastră viitorul, felul cum ne vom organiza vieța de mâine. Azi suntem o țară mare, cea mai mare din partea de răsărit-miazăzi a Europei și suntem un popor puternic, a cărui prietenie o caută toate puterile mari ale Europei. Pentrucă formăm un stat unitar, un stat național, în care noi Românii suntem marea majoritate a locuitorilor și pentrucă suntem o țară bogată, binecuvântată de D-zeu cu mari bogății de tot soiul și cu multă podoabă de frumuseți naturale.

Și dreptatea lui D-zeu a adus cu sine și dreptatea oamenilor, căci îndată după războiul, când am început să ne organizăm țara în forma cea nouă, întâia măsură care s'a luat a fost una de dreptate pentru cei mulți, pentru cei mai oropsiți din trecut, pentru țărani. Impărțirea pământului la țărani cari l-au lucrat și în trecut cu sudoarea frunții lor, dar fără să-i tragă totdeauna folosul, a fost unul din marile acte de dreptate omenească pe care poporul nostru l-a făcut cu drag. Și ce frumos ne apare acest act de dreptate când ne gândim că el a fost făcut deodată pe întreg cuprinsul pământului românesc, cu toate că atunci, în primii ani de după unirea tuturor Românilor, țara nouă avea mai multe cârmuiri! Iar prețul mare al faptei de care vorbim reiese și mai mult când ne gândim că în Țara Ungurească de astăzi,

rămasă pe măsura poporului maghiar, vechea nedreptate mai stăruie și acum, căci pământul este tot în stăpânirea grofilor și a baronilor; o mână de oameni sunt proprietari ai celei mai mari întinderi de pământ din cuprinsul acelei țări și deunăzi, când Ungariei i s'a dat un petec de pământ din Cehoslovacia, țăranilor, cari în Cehoslovacia au fost împroprietăriți, ca și la noi, li s'a luat pământul înapoi și a fost dat din nou grofilor și baronilor.

Și aceeași dreptate s'a făcut prin unire și la orașe, unde de asemenea Românilor li s'a dat stăpânirea, fiindu-le drumul deschis spre funcțiile cele mai înalte, spre profesiunile cele mai de frunte și spre toate mijloacele de producție. Și astăzi nu mai există piedică în calea propășirii noastre, ca popor alcătuitor de Stat, decât doar piedica pe care o ridică principiul bunei rânduiei și bine știm cu toții că fără această bună rânduială nu este vieață așezată, nici spor în munca omului.

* * *

Dar, iată că de câțva timp dușmanul de veacuri a început să-și ridice capul, să-și arate din nou ghiarele, râvnind la bunul nostru și la dreptul nostru. Și atunci apare o altă însemnătate a acestor monumente înălțate în cinstea eroilor. Ele ne învață porunca ceasului de față și a ceasului de mâine. Ce s'a făcut prin jertfa lor, ce s'a câștigat prin jertfa lor, noi avem datoria sfântă să păstrăm și să întărim. Ne-ar blestema toți morții din morminte și în rândul întâi aceia ale căror nume au fost scrise pe această cruce, dacă nu am face așa.

Monumentele acestea sunt menite, deci, să ne oțelească sufletele și să ne pregătească, dacă va fi nevoie, de noi încercări de felul aceleia care le-a răpit vieța scumpilor noștri eroi. Nu-i vorba, nouă ne este mult mai ușor să primim o asemenea încercare, dacă soarta ne-ar prescrie-o. Ei nu știau pentru ce se duc în linia de foc, doar o rază de nădejde dacă le licărea în suflet; noi însă știm pentru ce ne batem, dacă va trebui să ne batem, căci noi avem o moștenire de păstrat și o dreptate de apărut. Și cunoaștem firea și toate gândurile rele ale dușmanului. Așa se explică faptul că la concentrările de la începutul primăverii, când a venit s'vlon de războiu dela granița apuseană a țării, Români ardeleni au alergat în număr mai mare decât au fost chemați la unitățile lor militare și a trebuit să fie oprți, să fie în-

torși acasă unii dintre ei, n'a fost lipsă de îndemn ori de încurajare dinafară.

Suveranul nostru și cârmuitorii țării au spus-o limpede: „Noi nu râvnim la bunul altuia nici vieța vecinilor noștri nu o amenințăm, dar nici nu vom suferi ca cineva să se atingă de bunul și de dreptul nostru până când mai este suflare omenească în piepturile noastre românești”. Aceasta este voința și simțirea fiecărui român și se pare că lucrul acesta l-au înțeles numai decât și neastâmpărații noștri vecini dela granița apuseană.

Dar vremurile sunt tulburi și noi trebuie să veghiem. Nu trebuie să ne încredem după cum nu trebuie să ne lăsăm cuprinși de slăbiciune. Nu trebuie să ne încredem decât în puterile noastre oțelite și în voința noastră nestrămutată. Nimeni nu ne va putea clinti atunci din dreptul nostru, pentrucă el se întemeiază pe dreptatea lui Dumnezeu.

Iar dacă va fi așa, morții noștri scumpi, pe cari îi cinștim azi și îi vom cinsti totdeauna, ne vor binecuvânta și își vor petrece împăcați odihna de veci în locurile dreptilor unde sălășluiesc acum.

De două mii de ani, de când s'a plămădit neamul românesc pe întinsul pământ pe care astăzi îl stăpânim în întregime și cu deplin drept, multe încercări au trecut peste noi. Multe neamuri de oameni s'au abătut pe aceste locuri, cu gând viclean sau cu poște sălbaticе, unii râvnind numai pradă, avere luată pe nemuncite, iar alții dorind stăpânire pentru totdeauna. Unii dintre aceștia au stat mai mult, iar alții mai puțin, dar până la urmă toți s'au retras, toate stăpânirile străine s'au retras ca apa după ploaie și am rămas noi ca piatra pe care n'o mișcă din loc nici puhoiul, pentrucă aici ne-am născut și aici suntem acasă și avem curaj și putere de vieță.

Toate încercările acestea au fost prilejuri de durere și de suferință, de bună seamă, le-am îndurat însă pe toate, cu credință în D-zeu și în steaua noastră cea bună. Dacă o fi să ne incerce din nou, fiindcă D-zeu pe cei buni îi încearcă mai mult, vom primi cu seninătate această încercare încrezători în biruință. Românul a dat destulă dovadă de curaj și de eroism în cursul veacurilor, ca să știe azi o lume întreagă, că aceste virtuți sunt însuși miezul sufletului românesc. Românul a înfruntat cu senin-

tate moartea, când a trebuit, știind bine că moartea vitejească a unui rând de oameni înseamnă viață pentru zeci și sute de alte rânduri de oameni.

Dacă va fi nevoie, o vom înfrunța și acum și vom birui și țara noastră scumpă de astăzi va fi veșnic mare, veșnic frumoasă și poporul român va viețui în veci într'însa.

Inaugurarea muncii pe teren în ținutul Someș

de I. B.

Am avut prilejul să iau parte la câteva constituiri de sfaturi județene în ținutul Someș. Pretutindeni dl prof. Dr. Iuliu Hațieganu, directorul acestui ținut, a făcut apel la sacrificiu și la fapte. Și cum cea mai bună școală a sacrificiului și a faptelor este exemplul viu, d-sa a ținut să inaugureze munca pe terenul ținutului, a cărui conducere i-a fost încredințată, printr'una din acele realizări, a cărei proporții stărue în amintire și îndeamnă mereu să fie imitată.

În zilele de 17 și 18 Iunie au fost invitați la Cluj toți directorii și inspectorii județeni ai „Astrei” — Serviciului Social din ținut. A avut loc, în după masa zilei de 17, o conferință, la care s'au dat îndrumări și s'a schițat programul de muncă. A doua zi, Duminecă, s'a făcut mai întâi inaugurarea festivă a activității în sala festivă a ținutului, în prezența celor doi ierarhi români ai Clujului P. S. Lor Colan și Hosu și Rezydentului Regal Ex. Sa Dr. Cor. Tătaru, care, în cuvântările lor, au arătat înțelesul acestei mari legiuiri și adâncă ei legătură cu tradiția „Astrei”. În după masa zilei s'a luat contact cu satul și cu fapta, în comuna Mociu, unde s'a inaugurat localul Căminului Cultural. S'au ținut și aici câteva cuvântări în fața miilor de țărani care au alergat la serbare de pe întreaga Câmpie a Ardealului. Protopopii celor două biserici românești din localitate (care au servit alături) dl Col. M. Enescu, prefectul județului, Ex. Sa dl Rezydent Regal Dr. C. Tătaru, dl Dr. Iuliu Hațieganu, tribunul Șoimilor și dl Dr. Emil Mureșianu, președintele despărțământului local al „Astrei”, au arătat fiecare tâlcul festivității. Mișcătoare a fost mai ales cuvântarea dlui Mureșianu, în care s'a făcut pomelnicul daniilor și a eforturilor îndelungate și stăruitoare pentru ridicarea casei naționale. A fost o impresionantă dovadă de rezultatele care pot fi atinse până și cu cele mai modeste mijloace, atunci când este cineva să le strunească și să le fructifice. Așa s'a lucrat la „Astra”,

de cele mai multe ori și această școală a sacrificiului și a stăruinții este cel mai prețios dar pe care vechea instituție de cultură îl aduce Serviciului Social. Și la Mociu, „Astra“ este de mult la ea acasă. S'au împlinit chiar cu acest prilej, patru decenii, de când acest modest despărțământ de plasă a luat ființă. În ultimii douăzeci și cinci de ani el a fost condus cu o admirabilă râvnă de dl Dr. Mureșianu, fiu al cestei comune. Firește, trebuie aduse cele mai vii mulțumiri celor ce și-au dat obolul lor pentru ca acest punct central al Câmpiei să aibă o casă culturală, meritul de căpetenie este însă al vrednicului președinte de despărțământ. Voința lui neînfrântă, dorința lui aprigă de a-și servi comuna natală a fost cheagul care a legat daniile, cum tencuiala unește cărămizile într'un zid.

După cuvântări a urmat spectacolul, totdeauna măreț și întăritor de suflete, al Șoimilor. Trei sute de feciori și fete, veniți din satele apropiate, au făcut exerciții fizice, (dintre cari, ale feciorilor, cu coasa și ale fetelor, cu grebla, au fost mult admirate) și au dansat, sub conducerea d-lor Albin Morariu și Cmeci. Seara am ascultat minunatul cor al Șoimilor din Răscruci, condus de dl S. Biriș, învățător.

La Lugoj, cu „Astra Bănățeană“

de I. B.

Regionala bănățeană a „Astrei“ și-a ținut la Lugoj, în zilele de 24 și 25 Iunie, a doua ei adunare generală. Convingerea pe pe care ne-am făcut-o acum un an la Oravița, asistând la întâia adunare, a primit de astă dată o nouă și puternică confirmare: „Astra Bănățeană“ se așează, atât prin activitatea, cât și prin prestigiul ei, în fruntea societăților culturale bănățene. Cei care au întemeiat-o — și a fost nevoie de eforturi stăruitoare, de ani de zile, până ca gândul trup să se facă — au avut într'adevăr o mână fericită. Nu era străină „Astra“ în Banat. Ea a avut acolo unele din cele mai bune despărțăminte; Banatul i-a dat președinți destoinici; adunările generale bănățene au rămas celebre în analele Asociațiunii și totuși am rămas mereu, mai ales după războiu, cu impresia că provincia cea mai bogată a României nu dă „Astrei“ măsura puterilor sale. Pentru ca Asociațiunea să-și atingă aici

scopul, era nevoie ca spiritul localist, care a prezidat totdeauna în organizarea și activitatea ei, să fie pus în aplicare cu cea mai mare grijă și exactitate. „Astra Bănățeană” trebuia redată Bănățenilor și numai lor. Căci nicăiri ideea regională nu este atât de vie ca în această provincie de Vest a țării și nicăiri ea nu este susținută cu un orgoliu atât de sensibil și cu argumente atât de întemeiate.

Faptul acesta l-am putut constata acum un an la Oravița, și l-am verificat din nou în acest an la Lugoj. În cuvântările rostite în ședința festivă a adunării, în corțejiile etnografice, în serbările populare și în discuțiile de program Bănățenii au știut să arate specificul locului cu o deosebită pricepere și cu o justificată mândrie.

Nu vom insista de astădată asupra activității Regionalei pe care conducerea a avut fericita idee de a o cuprinde într'un număr special al revistei *Luceafărul*. Ne vom opri asupra ei mai mult în cadrele raportului către adunarea generală, care va apare în numărul viitor al *Transilvaniei*. Ceea ce credem că trebuie să fie subliniat acum este această minunată adunare generală, prin nimic inferioară celei organizată acum un an la Oravița și — am putea spune — adunărilor generale ale „Astrei Centrale”.

Sarcina grea a organizării ei a căzut pe umerii domnului *Dr. A. Peteanu*, președintele despărțământului Severin. D-sa nu se sperie însă de o astfel de însărcinare. Rar mi-a fost dat să văd om care să o ducă la capăt cu atâta seninătate și cu tact, ținând mai ales seamă de mijloacele cari i-au stat la dispoziție.

În sobra și totuși caldă cuvântare inaugurală a ședinții festive, dl *Sabin Evușianu*, președintele Regionalei, a ținut să sublinieze meritele Lugojuului între celelalte centre ale Banatului. „Dacă Timișoara este capitala provinciei, Lugojul este sufletul ei” — a spus dsa. Nu era aceasta o frază de circumstanță, ci un adevăr rostit de un bun cunoscător al trecutului și a ceea ce s'ar putea numi geografia spirituală a Banatului. Manifestările din această zi au dovedit cu prisosință această afirmație.

Adunarea festivă a fost onorată cu prezența celor doi arhieri bănățeni, *P. S. Vasile* dela Caransebeș și *P. S. Ioan*, dela Lugoj, care au ridicat prestigiul sărbătorii prin cuvintele înțelepte rostite cu acest prilej. Dintr'una din lojile teatrului „Grozăvescu”, unde a avut loc adunarea, urmărea cu vie atenție și cu o dis-

cretă dragoste desfășurarea ei Ex. Sa dl *Dr. Alexandru Marta*, Rezydentul Regal al Ținutului Timiș. Dsa n'a luat cuvântul, prezența dsale a făcut însă ea însăși cât un discurs. Pentrucă nu era unul dintre cei de față care să nu știe cât de mult datorește „Astra Bănățeană”, acestui Român înțelept, vrednic și prevăzător, legat prin întreaga lui ființă de provincia ale cărei destine le are astăzi în mână. De aceea, atunci când dl Evuțianu, a subliniat sprijinul acordat de dsa Asociațiunii, aplauzele au izbucnit entuziaste și calde din toate unghiurile sălii.

Cuvântul „Astrei” Centrale a fost rostit de dl *Dr. Tiberiu Brediceanu*, membru în Comitetul Central, el însuși fiu distins al Lugojului.

Atât aceste cuvântări, cât și cele care au urmat, ale altor reprezentanți ai autorităților și instituțiilor de cultură, au scos în evidență marea cinste ce s'a făcut „Astrei”, fiind încredințată cu punerea în aplicare a legii Serviciului Social.

În cursul după mesei și a serii, poporul, cel mai de seamă și mai original participant al adunărilor „Astrei”, și-a dat partea lui de contribuție. Străzile fierbeau de marea mulțime a țăranilor în haine de sărbătoare, de chiotele de bucurie și de fanfarele lor. Cortejiul etnografic care a trecut prin fața noastră n'a fost prea lung însă a fost admirabil organizat. Au defilat care, reprezentând îndeletnicirile cele mai de seamă ale regiunii și industriei locale, apoi grupuri și iarăși care, reprezentând obiceiuri locale, mai ales nunta. Am admirat mai cu seamă portul, observând un progres în cultivarea și selecționarea lui. Și, cu toate că satele care ne-au trecut pe dinainte nu erau prea îndepărtate, am constatat o bogată varietate în îmbrăcămintea lor. Mi s'a spus că, în unele centre ea a fost atinsă numai după eforturi îndelungate și îndrumarea stăruitoare a preoților și a învățătorilor. Așa sunt Birchișul și Coșteiul, care în curs de câțiva ani și-au revenit la vechiul port local, disprețuit înainte, dar purtat astăzi cu mândrie de țărani de toate vârstele. Au defilat apoi care cu străjeri și străjere, închipuind tablouri istorice și cortejiul s'a încheiat cu câteva dansuri și exerciții ale Șoimilor.

La ora 7 a avut loc în sala teatrului „Grozăvescu” un concurs de coruri și dansuri, la care intrarea a fost gratuită, (repetat la ora 9, în aceeași sală, pentru intelectuali, cu intrarea plătită). A fost bună ideea organizatorilor de a da un spectacol de acest

fel țăranilor, care se întâmplă adesea să vină dela mari distanțe la serbări fără să poată vedea nimic. Am asistat la spectacolul oferit lor și rar mi s'a dat ocazia să fiu într'o sală mai vie, mai legată de ceea ce se petrece pe scenă. Cu un gust sigur și cu un bun simț desăvârșit ei știau să sublinieze prin aplauzele lor punctele cele mai reușite ale programului. Au stârnit aplauze corurile; ele nu le aduceau însă ceva neobișnuit. Ceea ce le-a aprins însă vâlvătaia entuziasmului au fost dansurile. Birchișul, Coșteiul, Lugojul, dar mai ales Obreja, Iablanița și Borlova au dansat cu atâta gust și pasiune vechile jocuri bănățenești, încât aveam impresia că asistăm la un concurs internațional, pregătit luni de zile. Și ce mândrețe de flăcăi și fete sprintene!

Dacă „Astra Bănățeană” nu ne-ar da anual decât o adunare asemenea celei organizate la Lugoj și contribuția ei la păstrarea, reînvierea și îmbogățirea patrimoniului rasei ar fi neprețuit.

Material informativ și cronică.

Reuniunea de muzică „Hermania“, și-a serbat aniversarea de 100 ani. În ziua de Rusalii, 28 Mai 1939, Reuniunea de muzică germană „Hermania“ din Sibiu, și-a serbat împlinirea a lor 100 ani dela înființarea ei. Programul serbărilor s'a început încă din 25 Mai, continuându-se până în 29 Mai, constând din expoziție muzicală, concerte, coruri și alte manifestații muzicale-culturale.

„Astra“, fiind invitată, a fost reprezentată prin dl Dr. Vasile Bologa, membru în Comitetul Central, care a rostit și cuvântul de salut în numele ei.

Toate ziarele s'au ocupat cu acest eveniment cultural și au relatat pe larg desfășurarea programului.

Școli și cursuri țărănești în anul 1937—38. [Cu capitolele, întovărășite de numeroase ilustrații: I. Al IV-lea congres al școlilor țărănești; II. Școlile țărănești (cu bărbați și femei) care au activat în 1937—1938; III. *Realizările* cursiștilor la casele lor și în folosul satului; IV. Program pentru înființări de cursuri și școli țărănești (cu bărbați) și de gospodărie (cu femei); V. Școli superioare țărănești în alte țări și în România]. 176 pagini, Fundația Culturală Regală „Principele Carol“. — Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală — București, 1938. (Fără preț).

Din activitatea „Astrei“. „Astra“, pe lângă alte, multe înfăptuiri culturale, a organizat și condus și așa numitele școli țărănești, a căror rezultat începe să se arate tot mai îmbucurător în vieța satelor noastre.

Înainte de Unire aceste școli se numeau cursuri pentru analfabeți. La ele luau parte oameni ajunși la maturitate, care din nefericite motive și împrejurări nu au putut să se bucure de darurile științei de carte.

Cu înaintarea în cultură a păturei țărănești, aceste școli și-au îmbogățit programul, schimbându-se în școli țărănești ac-

tuale, unde țăraniile elevi se împărtășesc de tot ceea ce e necesar să știe și cunoască un țăran, care trăește și muncește pe petecul său de pământ, în rând cu ori care cetățean al țării.

Primele școli țărănești în Transilvania au luat ființă în anul 1931, în cadrele societății de cultură „Astra”. Numărul lor, pe cum și a elevilor a evoluat din an în an mai mult. Asemenea și numărul prelegătorilor a crescut din ce în ce mai mult, iar materia predată s'a lărgit și adâncit în măsura creșterii intelectului ascultătorilor.

În anul ultim, adecă în 1938—39 numărul școlilor țărănești a fost de 74 în Ardeal, cu o populație de 3611 elevi, bărbați și femei, aleși din 16 județe. La aceste școli au conferențiat și demonstrat 377 profesori, însumând 2929 prelegeri teoretice și practice.

În total, dela înființarea lor, după tipul actual, „Astra” a patronat, condus și s'a îngrijit de un număr de 200 școli țărănești cu efectivul de circa 7500—8000 elevi și eleve, recrutate din marea pătură țărănească a Transilvaniei și Banatului.

Dacă ne gândim că „Astra” a ajutat și bănește aceste școli, cu câte un mic ajutor, ce varia între 4000—10.000 Lei, când ea nu se bucura de niciun sprijin mai eficace, decât de unele subvenții ale Prefecturilor, Camerelor de Agricultură și unele Primării, vedem că „Astra” pe cum în trecut, așa și în prezent își merită pe deplin numele de: Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român. Iar dacă mai luăm în considerare și idealismul conferențiarilor, care au muncit fără retribuții bănești, numai de dragul înaintării în cultură și bunăstare a poporului de jos, coostatăm că „Astra” se bucură mult de sprijinul oamenilor de bine.

P. D.

*

„Șomajul intelectual”. De sigur — este o mare plagă pentru societate „șomajul intelectual” și trebuie să se remedieze răul dela rădăcină. Tineretul, lipsit de puțința de a acționa, nu poate contribui ca atmosfera socială și ca discuțiile să nu fie aprinse și, în mare parte, nedrepte — deoarece lipsa de lucru nu contribuie câtuși de puțin la liniște.

Dar dacă comparăm stările de aici cu stările dintr'alte țări — trebuie să constatăm că procentul șomerilor, în general, este

mult mai mic și greutatea dintr'alte țări sunt incomparabil mai mari.

Aici un exemplu foarte sugestiv: cum studiază o mare parte din tineretul dornic de progres în *America de Nord*. Nu mai sunt americanii putrezi de bogăți, în majoritate, ci sunt foarte, foarte mulți, care luptă cu jena financiară.

Societara Comediei Franceze, d-na *B. Düssane*, care a ținut cursuri, a comunicat în Decembrie 1938 date prețioase. „Colegiul francez” din *Middlebury*, din America, a avut în 1938, reprezentanți și reprezentante din 32 de state ale Americii. Aproximativ 400 de ascultători, de toate categoriile, dela bătrâna de 75 de ani până la tineretul dela 18 la 25 de ani.

Cei mai mulți ascultători n'au fost bogăți, dimpotrivă, luptă cu criza financiară. Iată cum descrie d-na *B. Düssane* pe câțiva elevi și eleve: „În partea cea mai mare (ascultătorii tineri) sunt profesori (și profesoare) cu lefuri relativ modeste — iar taxa cursului dela *Middlebury* reprezintă, câteodată, mai mult decât a cincea parte din această leafă anuală. Pe deasupra mai trebuie plătită și călătoria, deoarece unii și unele vin de foarte departe. Margareta a venit, ca Mrs Johnson, singură la volanul automobilului ei, o mie și cinci sute de km. Asta nu vrea să spună că Margareta ar fi bogată. Nu. Știți Dv. că, acolo, în America, au oamenii automobile, ca la noi bicicletele, iar esența (benzina) nu este, ca la noi, pe cale de a se plăti tot atât de scump ca și șampania cea scumpă. Cu toate acestea, oricât de accesibil și oricât de răspândit să fie acolo automobilul, Edith nu posedă nici un automobil, cu atât mai puțin camarazii ei Richard sau Jimmy. Nici Edith, nici Richard, nici Jimmy nu pot să se gândească, cu atât mai puțin, să-și plătească călătoria cu trenul, deoarece locuiesc departe. Atunci, ce-i de făcut? Edith în orașul ei, Richard sau Jimmy într'al lor, se postează pe buza șoselei cu valizele lor la picioare și așteaptă, ridicând mâna, să le suradă norocul. O să facă drumul întreg din automobil în automobil, dacă au noroc cu șoferii binevoitori, pe care au să-i întâlnească.

„În țara aceasta de dimensiuni mari, ... în care rapiditatea transportului ajunge o necesitate vitală, nu se refuză aproape niciodată acest serviciu. America a transpus automobilului supraviețuirea vechilor legi ale ospitalității”.

*

Jubileul unei reviste: Nr. 100 din „Satul“. O revistă bine redactată, cu tot ce poate interesa pe un țăran luminat și nu numai pe acesta, ci și pe conducătorii satului, este vrednică de laudă, mai cu seamă dacă ajunge la o miezuină (100 de numere), de unde poate privi cu satisfacție înapoi. O astfel de revistă (de „literatură și cultură pentru popor“, se spune în subtitlu) este „Satul“, condus de dl *Andrei Udrea*.

Greutățile ce le-a întâmpinat au fost multe și însemnate — dar pe toate le-a învins, încât astăzi, când apare numărul festiv, cu colaborarea multor scriitori, profesori, ingineri-agronomi, medici-veterinari și personalități marcante ale vieții culturale, dar și cu scrisul de mulțumită a zeci de țărani, cari au câștigat pe urma revistei (zeci — în locul miilor de țărani cetitori —) se cade să aducem prinosul laudei directorului și soților săi de redacție. Aceasta cu atât mai mult cu cât revista n'a înțeles să trimită pe reprezentanții ei să ceară pomană, pe la Ministere, înregimentându-se în șirele partizanilor cu periuța, ci a perseverat pe cărarea apucată, scriind respicat și cu elan tot ceea ce poate contribui la ridicarea satelor.

Cum scrie directorul: „Problemele sătești studiate și dezbătute în aceste foi: legea agriculturii, a viticulturii, administrative, a drumurilor, a asigurării agricole, electrică la sate, probleme religioase, naționale, școlare, culturale, agronom comunal, primar sătesc, cămine culturale și multe altele, au trezit interes chiar sub vechile partide politice. Apoi îndrumări de sfaturi de sănătate, de agricultură cu toate ramurile ei, păduri, vii, pomi, creșterea și îngrijirea pasărilor, vitelor, albinelor, tălmăcirea legilor, literatură, monografii și tot ce interesează vieța satului, au fost atât de folositoare, încât roadele se cunosc“.

Numărul 100 este într'adevăr un „număr sărbătoresc“ (Martie 1939). Ilustrații și desene reușite completează articolele prețioase.

Abonamentul este așa de mic, încât fiecare comună, fiecare țăran se poate abona. Pentru plugari și elevi 60 Lei, pe un an întreg (12 numere). Pentru funcționari și orășeni 80 Lei. Pentru cămine culturale, școli primare, rurale și străinătate 100 Lei. Pentru primării rurale și școli agricole 200 Lei.

Redacția și Administrația: București III. Bd. Cpt. aviator V. Craiu Nr. 13.

O carte cu povești. Colecția de povești „*Smei și Zâne*“ de *Mihail Lungianu* este o prețioasă contribuție la „*Cartea Satului*“.¹⁾ Autorul este un priceput mânăitor al penei, care a fost premiat de Academia Română, pe drept cuvânt, de câteva ori pentru colecțiile de folklor.

Poveștile de aici nu le va fi aflat în forma lor actuală din gura poporului, de aceea nici n'a ridicat informațiile trebuincioase în acest caz — contribuția d-lui M. L. este evidentă, dar această contribuție este în consonanță cu tonalitatea și cu spiritul poveștilor populare.

Smeii „*Dinți Rari*“, „*Sgardă de câine*“, „*Gușă de aur*“, *Feți frumoșii*, cari îi răpun, „*Muma pădurii*“, „*Maica Vineri*“, „*Fata din Flori*“ dela marginea pământului, ciobănașul, care are un fluieraș de alun, de cântă cu el — joacă toate, „*Fecioara toată aur*“ ș. a., ș. a., figuri de prin basme, sunt toate bine prinse, redade — unele cu o putere de evocare, ce îți aduce numele lui Creangă pe buze (Harap Alb). E vervă de povestaș sfătos, harnic.

Stilul, de cele mai multe ori, când nu e prea încărcat, este vrednic de un bun scriitor. Multe și frumoase expresii diminutive, pline de grație, de drăgălășie: „prânzcior, cotecior, sănătoșel...“, apoi jocuri de cuvinte: „atuncea, atuncean, atunceanică“, „... c'o fi, c'o păți, c'o face, c'o drege... goală-goluță... lasă-mă, bădie, pe mine cu lăile-bucălăile (cu oile la stână). „*Fir-ai al trandafirului!*“ menește mama pe copilașu-i, în pânțele. — „*Să te vinerească muica (binecuvinte, ca Sf. Vineri).*“ „*Fecioara-i ruptă din veșnicie!*“ „*Scumpetea mea (agrăire!)*“. „*Să te văz, când 'oiu vedea pe ștrăbunica!*“ etc.

Nu e aici locul să se facă analiza din punct de vedere etno-psihologic al basmelor acestora — e destul dacă se scoate în relief setea după frumos, după eufonie, apoteozarea blândetii, a milei — care, ca o iarbă a fiarelor, potolește certurile, inimile omenesti. Lupta după ceva absolut, ideal, de Frumos și de Bun, se dă și în aceste opere, ca în cele mai de seamă produse ale compozițiilor muzicale sau literare ale compozitorilor și autorilor de marcă.

Câteva citate, din multele câte s'ar putea aduce:

¹⁾ Fund. Cult. Reg. „Principele Carol“. Nr. 22, 30 Lei.

O Zână „nu mai ieșea pe lumină, ci doar în întunericul adânc al miezurilor de noapte fără de lună și 'n pâclele zilelor de vară, când razele soarelui făceau să străluce laptele (lacului), ascunzând ivirea ei.”

Eroul își alege cal și arme : „Băiatul însă pace, să se 'ntoarcă din hotărîrea lui. Cercetează el prin grajd, moșmonește prin cămară, cotrolește 'n tot locul. Nu găsea ce-i cerea inima lui. Când a dat să iasă pe scări, s'a 'mpiedicat la ușă d'o lacră veche, urită. A izbit-o cu piciorul, necăjit. Și a sărit cât colo harabaua, sunând în ea sunet de fier vechiu. Era cămașa înzăoată a tatălui. A luat-o, a șters-o, a lustruit-o. Mai brichisind ici-colo a dat în pivniță d'o georsă de paloș, rupt la vârf, strâmb, mâncat de rugină. Cum l-a zărit, a pus mâna pe el. Se mai învârte apoi prin curte, dă un ocol grădinii, trece prin buruieni, peste grămezi de gunoaie. La un loc, într'o tufărie de scăeți, a dat peste o horomie de cap răpciugos, slab de puteai să-i atârni traista și spada de șolduri. L-a apucat de urechi și l-a tras de câteva ori. Și unde mi s'a sculat grație 'n sus, mi s'a scuturat de trei ori și mi s'a 'nfrîpat din el o mândrețe de șoiman, de i se scurgeau flăcăului ochii, uitându-se 'ntr'una la el. L-a hrănit, l-a cercelat și l-a 'ntăcămat”.

Viersul unei fete „s'auzea până hăt departe, purtat cu dragoste, cu răsfăț, pe aripile lui de vântul hăndrălatec”.

„Și iată că, dintr'atâta *plointe* (ploaie), s'a fost împânzit o apă mare, năpraznică”.

„*Fata din flori* era mângăiată... de vraja cotropitoare a sărutului, se socotea așa de fericită, de simțirile pământești ale dragostei, strop de nemurire, rupt din *Dumnezeire*”.

Veselie : ... și pe dată s'a 'nfrîpat gurluit vesel de hulub, chemându-și frații văzduhului la praznicul bogat al bucuriei. Sburase 'n pașii călătoarei, n'o slăbise din ochi. Se oprise și el la staul. A poposit în pae și la auzul goangelor, a fâlăit deasupra-i; semn că 'ndurarea pământească o 'nsoțea în pribegia amară și 'n chinurile fără nume. Dintre toate păsărelele au făcut ochi marfă rândunelele. Și unde mi s'au pus p'un ciripit nepotolit, trezind pe ciobani, de i-au făcut s'alerge, să vază minunea. La ziuă au prins vestea ciocârlile. Și ele au dus-o 'n gungurit mai departe, în zări largi și 'n slăvi nebănuite. Și, purtat de vânt și

de priveghitori, a ajuns hăt-colo, pe unde rățăcea un tânăr aprins la față, trudit de mult umblet, căutându-și iubita..."

Cine știe să descrie astfel are darul povestirii.

Autorul mai intercalează în decursul poveștilor versuri în formă populară (odată chiar și din G. Coșbuc — Fire de tort și din baladele pop. ale lui Miron Pompiliu), aducând astfel și mai multă vioiciune.

La sfârșit un dicționăraș de „cuvinte și ziceri mai puțin obișnuite”, cu explicații. Aici ar mai fi trebuit însemnate și altele, ca d. e. șaliște, hodolane.

Ilustrațiile de *Lena Constante*, în parte reușite, unele cu figuri în poziții prea chinuite. H. P.-P.

Pentru constituirea Cercurilor culturale ale Astei și Căminelor Culturale în cadrele Serviciului Social, Comitetul Central întrunit în ședința din 3 Iunie c., a întocmit formularele de procese verbale de mai jos, cari au fost trimise unităților pentru completare cu datele necesare autorizării de funcționare.

Cercul Cultural „Astra“

Model I.

Comuna

Județul

Proces-verbal

Astăzi în ziua de . . . a lunii din anul subsemnații locuitori din comuna județul după ce am ascultat cuvântul dlui delegat al Despărțământului județean al „Astrei” despre scopul „Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român”, declarăm următoarele:

1. Impărtășim crezul „Astrei” și ne înscriem ca membri activi ai ei.

2. Am luat cunoștință de cuprinsul statutelor și regulamentelor „Astrei”, înțelegând să ne supunem într’u totul prevederilor cuprinse în ele.

3. Constituim un cerc Cultural al „Astrei” în localitatea noastră, alegând următorul comitet în fruntea lui:

- Președinte Vicepreședinte
Secretar Casier
Bibliotecar Controlor
Econom
Membrii în comitet
Membrii în comitetul de control

4. Hotărîm următorul program minimal de activitate a cercului

Cu organizarea tineretului în cadrele organizației „Astra” Șoimii Carpaților, încredințăm pe Dl

De încheiere declarăm solemn că vom lucra din toate puterile noastre pentru prosperarea Cercului Cultural „Astra”, ai cărui membri devotați vom fi de azi înainte, obligându-ne să respectăm cu sfințenie și să îmbogățim patrimoniul lui moral și material.

Dept, care am încheiat prezentul proces-verbal.

Președinte :

Membrii :

„Astra” — Serviciul Social

Model II.

- Căminul Cultural
Satul
Comuna
Județul
Oficiul Poștal

Proces-verbal

Astăzi în ziua de a lunii
din anul subsemnații membrii ai Căminului Cultural ai
„Astrei” din comuna județul ne-am
întreținut în adunare generală în localul cu scopul de
a întemeia în localitatea noastră un Cămin Cultural.

În prezența Dlui delegatul Căminului
Cultural județean, care a prezidat adunarea, ni s'a citit și explicat
Legea Serviciului Social precum și instrucțiunile de aplicare a ei

prin „Astra”, și le-am găsit că răspund nevoilor, intereselor și năzuințelor noastre.

Din discuțiunile urmate și lămuririle date, am hotărît să întemeiem un Cămin Cultural, care propunem să fie numit
. din următoarele motive

Hotărîm ca sediul acestui Cămin să fie în localul din

Fixăm cotizația anuală de Lei pentru intelectuali și
Lei pentru țărani, care se va achita în rate lunare de
Lei resp. Lei

Procedând la alegerea Sfatului Căminului, potrivit art. 45 și
46 din Instrucțiuni, am ales următoarele persoane

Tot potrivit art. 46 din Instrucțiuni, propunem următoarele
persoane, pentru a fi numite în Sfat de către conducerea Ser-
viciului Social.

În conformitate cu art. 10, punctul 3, aliniatul 2, din Legea
Serviciului Social și cu art. 47 din Instrucțiuni, propunem ca di-
rector al Căminului cultural pe Dl de ani . . .
având studiile de profesie
pentru următoarele motive:

În conformitate cu punctul 47 din Instrucțiuni, am hotărît, ca
biroul Cercului Cultural al „Astrei” să fie în același timp și Biroul
Sfatului Căminului Cultural și anume: Președinte Dl

. de profesie

Vicepreședinte Dl de profesie

Secretar Dl ” ”

Casier Dl ” ”

Cotrolor Dl ” ”

Bibliotecar Dl ” ”

Econom Dl ” ”

Luând în discuție proiectul bugetului pe anul scadent
la 31 Decembrie am aprobat bugetul prezentat în anexă
în exemplare, a cărui sumă la venituri, egală cu cea a chel-
tuielilor este de Lei.

Potrivit art. 18 din Instrucțiuni am hotărît următorul program
minimal de lucru al Căminului nostru

În baza celor de mai sus și potrivit art. 9 din lege și art. 21
din Instrucțiuni, Biroul va interveni pentru acordarea cuvenită
autorizației de funcționare. Cu începere dela data acestei aprobări,
Căminul Cultural va beneficia de toate scutirile și drepturile cu-

venite Căminelor Culturale ca organe de aplicare ale Serviciului Social.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal, în exemplare, cu toate actele conexe, pe care le înaintăm Căminului Cultural județean pentru a le da cuvenita îndrumare.

Președintele adunării generale
(delegat al Căminului Cultural):

Președintele Cercului Cultural „Astra“.

Membrii Comitetului „Astrei“ :

Bibliografie.

Tabloul cărților primite pentru „Transilvania“ :

1. „Din Trecutul Românilor Timișoreni“, *Aurel Cosma*.
2. „Sonete“, *G. Tudoreanu*.
3. „Ore“, poeme, *N. F. Costenco*.
„Jocul Cuvintelor“, *Matei Alexandrescu*.
„Pentru Stat“, *H. H. Stahl*.
„Noua Constituție a României“, *Lascarov Moldovanu*.
„Dacoromana“, vol. IX. 1936—1939.
„Școli și Cursuri Țărănești în anul 1937—1938“.
„Livezile și Grădinile Satului“, *P. G. Stănculescu*.
„Câmpul și Islazul“, „ „ „
„Dela noi din Basarabia“, *Gh. V. Madan*.
„Chipuri din Săcele“, *Gh. Moroianu*.
„Oameni și Așezări“, Din țara Moților, *M. R. Paraschivescu*.

Tabloul revistelor și ziarelor primite pentru revista „Transilvania“ :

1. „Acțiunea Cooperățiilor“, București, Nr. 8—9—10—1939
2. „Arhiva“, Iași, Nr. 1—2—1939.
3. „Cele trei Crișuri“, Oradea, Nr. 1—2, 3—4—1939.
4. „Convorbiri Literare“, București, Nr. 1, 3, 4—1939.
5. „Cultura Creștină“, Blaj, Nr. 1—2, 3—4—1939.
6. „L'Europa Orientale“, Roma, Nr. I.—II., III.—IV.—1939.
7. „Făt-Frumos“, Cernăuți, Nr. 1—2—1939.

8. „Gazeta Cărților“, Ploești, Nr. 11-12, 13-14, 15-16, 17-18.
 9. „Gregorianum“, Roma, Nr. I.—1939.
 10. „Hotarul“, Arad, 1—2, 3.
 11. „L'Homme Libre“, Paris, Nr. 8172—1939.
 12. „Innoirea“, Arad, Nr. 10—14—1939.
 13. „Izvorășul“, Bistrița-Mehedinți Nr. 11-12-1938, 1-5-1939.
 14. „Luceafărul“, Timișoara, Nr. 1—2, 3—5—1939.
 15. „Neamul Românesc“, pentru popor, Nr. 4, 6, 7-12-1939.
 16. „Népünk es Nyelvünk“, Szeged. Nr. 4—12—1938.
 17. „Orientalia Christiana Analecta“, Roma, Nr. 112.
 18. „Ramuri“, Craiova, Nr. 1—4—1939.
 19. „Răsăritul“, București, Nr. 1—6—1939.
 20. „Revista Pădurilor“, București Nr. 3—4—1939.
 21. „Revista Științifică V. Adamachi“, Iași Nr. 1.
 22. „Revista Teologică“, Sibiu, Nr. 4—6.
 23. „Revista Satul“, București, Nr. 100—103—1939.
 24. „Satul și Școala“, Cluj, Nr. 7—8—1939.
 25. „Scânteia“, Cluj, Nr. 1—3—1939.
 26. „Sic Cogito“, Cluj, Nr. 2—5—1939.
 27. „Speranța“, Orhei, Nr. 2—3—1939.
 28. „Timocul“, București, Nr. 3—4—1939.
 29. „Tribuna Noastră“, Cluj, Nr. 19—24—1939.
 30. „Viața Basarabiei“, Chișinău, Nr. 1—5—1939.
 31. „Viața Creștină“, Cluj, Nr. 12—1939.
-